

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 1
Februar
1990

Neungammeforeningens nytårshilsen viser dette motiv. Foreningen var vært ved den internationale Neuengammeforenings internationale stævne, der samlede repræsentanter fra 10 forskellige lande. Under besøget i Frøslevlejren blev dette foto taget. Det viser situationen, da foreningens næstformand, Hans Bøjlund, Kolding, lagde stævnets krans ved mindestenen. Læs nærmere inde i bladet.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløssenvej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeadressen er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. 74 46 53 42.

Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, 6470 Syd-Als, tlf. 74 46 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09.

Overlærer preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lundeberg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Sektionschef Hans Bøjlund
Skovparken 7, 6000 Kolding
Tlf. 75 52 96 11

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslæt
Tlf. 74 44 76 04

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 97 12 11 84

Direktør Bernth Johannesson
Jacobs Allé 16, 2. th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. 62 62 31 63

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Herreekviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 11 60

General Fl. B. Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. tv., 2800 Lyngby
tlf. 42 88 12 42

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Fhv. Bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalso Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Nielsen,
Bavnebjergspark 6,
3520 Farum
42 95 22 08
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 60,- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 50,- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udle-
veringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Villy Mørk Jensen
Sjørringvigvej 6, Sjørring
7700 Thisted
97 97 12 71

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Velkommen til 1990	3
Runde dage	4
Øverland på frimærke	6
Stævne i Neustädterbugt	8
Mindesmærke i Horsørød	9
Tyske studier i Hittlertiden	9
Mindestue i Neuengamme	10
Send bøger til Frøslev	11
Kammeraterne fortæller	13
Jødiske børnetegninger	15
Bøger	16
Foreningerne	19-22
Mindeord	22

De følgende numre af vort blad
udkommer 1/4 og 15/6 1990. Stof
må være redaktionen i hænde
senest 1/3 og 15/5 1990.

Fangesammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreativopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativhjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det på påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativ- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Frederiksberg Bredgade 13, 2000 Frederiksberg.

Midlerne fra salg af frimærke med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen – 4. maj 1985, uddeles til rekreativ formål eller -hjælp i særlige trangstiltælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er – eller vil kunne anerkendes – i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 1

FEBRUAR 1990

45. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stuthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Velkommen til 1990

Med dette blad går vi ind i det nye år, og det rører også ved det følelsesbetonede. Det mest nærliggende spørgsmål er jo: Hvad vil det nye år bringe? Det ved vi ikke ret meget om, så det er mest på sin plads her at skrive lidt om, hvad 1989 bragte os.

Den største forandring var skiftet til det nye format. Da bladet startede i 1946, var det også med det store format, men vi fandt et lidt mindre format fikser, og det har vi så kørt med i 40 år.

Bogtrykkeren måtte så smide en pæn strimmel papir væk, da der ikke massefabrikeres til det lidt mindre format.

Ved arbejdet med at lave ombrydningen skete der et krav til nytænkning, og dette krav gør sig stadig gældende, da det er et brud på de mange års tradition.

Farveforsiderne er fortsat. De gør bladet noget dyrere at fremstille, ligesom processen med trykning tager lidt længere tid. I sig selv er det vanskeligt at finde en ny forside til hvert kommende nummer, og opgaven er dobbelt vanskelig, når motivet skal fremtræde i farver, og skal vi købe farvebilledet, drejer det sig om et betydeligt beløb.

Smallere spalter en fordel for læseren

Forandringen af bladformatet blev ledsaget af anvendelse af smallere spalter, hvilket skulle gøre bladet mere letlæseligt. De 4 spalter på siden i stedet for de hidtidige 3, giver os nu 4 valgmuligheder ved valg af billedstørrelse samt størrelsen af overskrifter.

Stigende foreningsaktivitet

For foreningerne gælder det, at flere af dem er flittige arrangører, og at medlemmerne i stigende grad slutter op. Det er ligesom trangen til at være sammen med andre med samme eller tilsvarende baggrund, gør sig gældende i stigende grad.

Ønskeseddel

Et landsdækkende dagblad, der udkommer i Jylland, har stigende succes. En af årsagerne er bladets mange læserbreve. De er af varieret kvalitet og aktualitet. Nogle af dem nyder den ære at blive bragt som artikler, og sagt som helhed, må det vel siges, at læserbrevene gør spalterne mere nærværende end hvis læserbrevene ikke blev bragt. Hvorfor får vi så få? Vi har dog i redaktionen flere gange lagt op til debat.

Rubrikken MINDEORD bringes, dels fordi stoffet på naturlig måde er vort, dels fordi de efterladte er meget taknemmelige for at læse om den, de nu har mistet.

Stoffet kan optræde under flere former, dels selve nekrologen, og her gør vi meget både for at fremskaffe foto, dels for at fremskaffe oplysninger om vedkommendes indsats i frihedskampen. Men en række af vore førende dagblade supplerer ofte nekrologerne med artikler, hvor en af afdødes venner fortæller en oplevelse o.l. Vi modtager meget sjældent sådant stof.

Vi søger en tegner

Vi kunne ønske en fast forbindelse med en tegner. Han kan fås på betalingsvilkår, og så ville det dreje sig om ret mange penge. Men har vi ikke en fangekammerat eller sympatisør, der ville yde en indsats på samme vilkår som redaktion og administration, nemlig som et kammeratligt arbejde uden klingende mønt?

Vi gjorde ret meget ud af omtalen af Vingstedstævnet og De erhvervshæmmedes 2-dages møde i Kolding. De var jo noget særligt, og et blad gør jo mest ud af det særlige.

Vore boganmeldelser

Man kan læse anmeldelserne for at være orienteret om, hvilke bøger, der udkommer

om frihedskampen. Måske går man efter læsningen hen og køber den omtalte bog. Måske går man til biblioteket. Det må glæde os, at der stadig udgives en del bøger om frihedskampen. Det må jo betyde, at de kan sælges, for man køber jo kun en bog, hvis dens emne interesserer en.

Altså: Velkommen til det nye år.

F-k

9. april 1990 er 50 års dagen for Danmarks besættelse.

Derfor udkommer vi den 1. april. Send derfor stof, meddelelser, referater og artikler senest den 1. marts.

Redaktionen

Om forsiden

Amicale Internationale de Neuengamme, den internationale sammenslutning af politiske fanger fra den tyske koncentrationslejr Neuengamme ved Hamborg, afholdt i dagene 3. til 7. maj 1989 sit eksekutivbureau-møde i Vingsted-centret ved Vejle. Som værter og indbydere til dette internationale stævne, med deltagelse af repræsentanter fra 10 nationer, stod Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme. Et omfattende program blev gennemført med bl.a. besøg i Kolding med besigtigelse af Staldgården og Koldinghus, hvor Kolding by var værter ved en spisning. Fra Kolding fortsattes til Frøslevlejren, hvor deltagerne deltog i en omvisning og rundgang på lejrens område. Derefter var der spisning i Dansk Røde Kors Centret efter invitation af Bov kommune og Sønderjyllands amt. Efter spisningen deltog forsamlingen i højtidelighederne i forbindelse med 44 års dagen for Danmarks befrielse den 4. maj. Billedet på forsiden viser Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengammes næstformand Hans Bøjlund, der lægger en krans i Frøslev ved mindestenen. Den bærer følgende indskrift:

De førtes bort under tvang fra Frøslevlejren 1944-45.

Gav deres liv for Danmark.

Juleaften i Mindelunden i Ryvangen

Kl. 16 indledte stævnelederen Axel Lauritzen med ordene:

- På Landsforeningen Gestapofangerne og på Sjællands Afdelingens vegne byder jeg alle, der er kommet her i aften, hjertelig velkommen. Der er tradition for, at juleaften kommer vi, der kan, og ganske enkelt tænder lys på gravene og lægger blomster på gravene her i Mindelunden, og sammen med dem, som står os nær, tænker vi på dem, som ikke er her mere. Vi tænker på vore kammerater, der ikke kan være her i aften, og på vore enker.

Vi tænker på KZ-lejrenes ofre, der ligger begravet ved Rotunden. Vi tænker på alle dem, der ikke kom hjem, men hvis navne står skrevet på Mindemuren.

Vi tænker på alle dem, der ligger begravet her, hvor vi står. Deres sidste stund oplevede de ved henrettelsespladserne, hvor de blev skudt. Hvad deres tanker har været i denne stund, kan vi kun gisne om.

Studentersangerne sang »Alle træer står så stille«.

Barfod: Dette er en særlig højtidsstund

Derefter fik den tidligere leder af Frihedsmuseet, lektor Jørgen H. Barfod ordet og holdt aftenens tale. Han sagde:

Det er hvert år en særlig højtidsstund, når vi samles her juleaften. Vi føler os knyttet ganske særligt til stedet.

Juleaften var også noget særligt, da vi sad i en fængselscelle eller frøs i en kz-lejr. Det var ikke en dag eller en aften som andre - det var bare juleaften - også selvom dagens arbejde eller lidelse ikke adskilte sig fra de andre dage. Det kristne budskab om fred på jorden var et værdifuldt budskab for os, der sad spærret inde under en krig, hvor kanoner og bomber lovede alt andet end fred.

Vi må være taknemmelige for, at vi i aften kan stå overfor disse grave med faldne frihedskæmpere, hvor vi ved,

hvem det er og kender navnene på hver enkelt, for vi må huske, at der er mange andre slægtninge, der må savne et sted at komme, fordi deres kære blot forsvandt.

De kan være forsvundet i havet under sejlskibe med tropetransporter eller krigsforsyninger, eller de kan være faldet langt fra hjemmet i en allieret hær, eller de kan blot være blevet væk i kz-lejrenes helvede.

Det er blot nogle få af vore kammerater, der døde i de nazistiske lejre, som ligger her i lunden bagved.

Måske er alle de beretninger, der nu kommer frem om forholdene i Øst dog med til at gøre det lidt nemmere for danskere under de ca. 50 at kunne forstå, hvad et diktatur er og derved også forstå, hvad der foregik her i landet under krigen, og hvad vi andre, der har oplevet det på vores krop, føler for vore henrettede kammerater, der ligger her.

Vi må lære af det, der er sket

Det må indrømmes, at det er svært at forstå, hvordan det er at leve under et diktatur, når man ikke selv har prøvet det, men vi må alle - trods alt - lære af det, der er sket.

Vi må alle stadig huske historiens lære. Diktatur, hvad farve det så end har, er et ondt for menneskeheden, og før hvert eneste diktatur er forsvundet, bliver der ikke fred på jorden, for vi må også huske, at det, vi ønsker, er ikke den fred i slaveri, som diktaturets soldater skaber, men det er fred med frihed, for friheden er det grundlæggende.

Mange af os kendte sikkert een eller flere af dem, der ligger her, hvad enten det var en kammerat eller en slægtning - ja nu så mange år efter er det måske en far eller en onkel.

Vore erfaringer må gives videre

Vi må ikke glemme, at de satte deres liv ind for Danmarks frihed og i kampen

mod et hæsligt diktatur og for at vi andre kunne leve i frihed, og det er derfor vores pligt - vi der oplevede nogle af de mest bemærkelsesværdige år i Danmarks nyere historie - det er vor pligt at lade vore erfaringer gå videre til de kommende slægter for at advare dem mod de tilstande, vi oplevede.

Det må dog siges lige så stærkt, at det ligeledes er en pligt for de kommende slægter at lære af historien og sikre sig imod at de gentages.

Otto Gelsteds hilsen

Det har Otto Gelsted skrevet så klart til Frihedsmuseet. Her står det ved urnen i museets hal, men digtet kunne lige så godt være skrevet til vores Mindelund:

Du, som går gennem denne hal, tøv her og tænk et øjeblik på dem, der vandt i deres fald den sejr, hvis løn vi andre fik.

Gå så igen din egen vej, men husk, at det beror på dig, om deres blod skal være spildt eller en livets offerild.

Nu fulgte nedlæggelse af kransene: Ved Hovedmonumentet, major Erik Mønsted. Ved Mindemuren, formanden for Sjællands Afdelingen Jens Thomsen og søn Henrik Thomsen. Ved Rotunden, tidligere KZ-fange Harry Henriksen. Ved Henrettelsespladserne, Bo Grevy (Axel Lauritzens barnebarn, 25 år).

Studentersangforeningen sluttede med »Guds fred med vore døde«.

Runde dage

ved
Poul Nielsen

Jens Firing, Hirtsholmvej 1, 9900 Frederikshavn, 65 år den 1. marts.

Grethe Hansen, Hobrovej 114, 9000 Aalborg, 80 år den 1. marts.

Klara Sørensen, Hjallesegade 32, 5260 Odense S (Ravensbrück 25.069) 75 år den 2. marts.

Chr. Juul Andersen, Vigerslevvej 136, 3.tv., 2500 Valby (Buchenwald) 75 år den 2. marts.

Tage Høgsgård, Skodshøj 29, 8240 Risskov, 65 år den 2. marts.

Finn Thomsen, Strandlund 10, 2920 Charlottenlund (Dachau) 70 år den 3. marts.

Chr. Jensen, Ankermedet 69, 9990 Skagen, 75 år den 3. marts.

Preben Hansen, Bryggervandens 58, 2100 København Ø, 60 år den 9. marts.

Anton Biernat, Korsløkkehaven Plejecenter, 5220 Odense NØ (Sachsenhausen 73.103) 70 år den 9. marts.

D. Nivarro, Frederiksberg Alle 92, 1820 Frederiksberg C. 70 år den 10. marts.

Arne Kegel, Solsikkevej 14, 4040 Jyllinge, 70 år den 10. marts.

Arne Elstrøm (Nybo), Dalsvinget 4, 8600 Silkeborg, 75 år den 11. marts.

Hans Ebbe, Jyllingevej 74, 1.th., 2720 Vanløse (Buchenwald) 65 år den 15. marts.

Ingeborg Vangsgaard, Kirkestræde 12, Lønstrup, 9800 Hjørring, 65 år den 17. marts.

Orla Rasch, Blågårdsplass 4, 2., 2200 København N, 60 år den 18. marts. (Søn af Axel Rasch, Randers, der døde 2.3.45 i Nordhausen.)

R. Breving, Bispeengen 13, 2., 2200 København N, 65 år den 19. marts.

Ole Kragh Nielsen, Vadum Kirkevej 52, 9430 Vadum, 75 år den 20. marts.

Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køgevej 251 B, 1., 2650 Hvidovre, 75 år den 20. marts.

A. K. Eilersen, Rosmosevej 5, 2650 Hvidovre, 70 år den 20. marts.

Laurits Nielsen, Vedelsvej 31, 2610 Rødovre, 75 år den 20. marts.

Carl C. Rasmussen, Kæmpesvej 4, 3600 Frederikssund (Buchenwald) 80 år den 21. marts.

Poul Andreasen, Otiumvej 1, 9000 Aalborg (Buchenwald) 70 år den 21. marts.

Egon Gissel, Hyrdevangen 28, 1., 2700 Brønshøj (Stutt-hof) 75 år den 22. marts.

Preben Veland, Primulavej 5, 8381 Mundelstrup, 65 år den 23. marts.

Edith Thompson, Vesterbro 91, 9000 Aalborg, 60 år den 24. marts.

Alfred V. Petersen, Sofiehøj 5 B, 2., 2300 København S, 85 år den 24. marts.

Poul Møller, Møllevangsalle 54, 8000 Århus C, 70 år den 24. marts.

Aage Tranholm, Vangen 193, 9400 Nørresundby, 70 år den 26. marts.

J. Breving, Bispeengen 13, 2., 2200 København N, 65 år den 26. marts.

Johs. Tander, Peblinge Dosseringen 8, 2.th., 2200 København N (Buchenwald) 75 år den 27. marts.

Helge Larsen, Dyrhaugevej 3, 4220 Korsør, 70 år den 27. marts.

Erik Frederiksen, Roskildevej 96, 6., 2000 Frederiksberg (Buchenwald) 70 år den 29. marts.

Ager Pedersen, Morsøgade 4, 9000 Aalborg, 75 år den 30. marts.

Knud Aage Jespersen, Vesterbro 50, 5000 Odense C (Sachsenhausen 74.333) 70 år den 31. marts.

Jacob Gudmund Jacobsen, Revvej 16 C, 2., 4220 Korsør (Buchenwald) 70 år den 31. marts.

Kurt Johan Bauer, Søbyvej 14, 2740 Skovlunde (Neuengamme) 70 år den 31. marts.

Hans Alfred Larsen, Skovgade 26, 3740 Svaneke, 75 år den 31. marts.

Erik Lagergren, Postgade 23, 3740 Svaneke, 85 år den 2. april.

Gilbert Nielsen, Eschrichtsvej 26, 2500 Valby, 75 år den 2. april.

Hans Lillienkjold, Strandvænget 21, 9300 Sæby, 75 år den 2. april.

Clara Andreasen, Uldalsvej 20, 9400 Nørresundby, 85 år den 4. april.

Gunnar Emil Nielsen, Folemarksvej 6, 2605 Brøndby (Buchenwald) 70 år den 5. april.

Ditte Kanding, Ved Bellahøj 6, 6., 2700 Brønshøj, 70 år den 5. april.

Jens Holger Jensen, Ny Næstvejvej 11, 4200 Slagelse (Buchenwald) 75 år den 7. april.

Arne Lund, Tietgens Plads 6, 8000 Århus C, 70 år den 7. april.

Irma Lykkeberg, Frejsgade 2 A, 8700 Horsens, 70 år den 8. april.

Kaj Magnus Wive, Lærkevej 16, 8730 Brædstrup (Hannover-Stöcken 54.569) 75 år den 9. april.

Poul Kristensen, Strandbovænget 7, 2680 Solrød Strand (Neuengamme) 80 år den 9. april.

Axel William Larsen, Emil Chr. Hansensvej 1, lejl. 6, 2000 Frederiksberg, 80 år den 9. april.

K. O. Møller, Rønne Alle 21, 2791 Dragør (Buchenwald) 75 år den 10. april.

Aage Christensen, Birkalle 1, 6000 Kolding, 70 år den 10. april.

Arne Nielsen, Honorevej 4, 7000 Fredericia, 75 år den 11. april.

Poul-Erik Fleismark, Borups Alle 123, 1., 2200 København N, 75 år den 11. april.

Aage Andersen, Storegade 36, 7330 Brande, 65 år den 11. april.

Niels Christensen (Nille), Frederiksgade 39, 9700 Brønderslev, 70 år den 12. april.

Leif Olsen, Priorsvej 1, 3.tv., 2000 Frederiksberg, 70 år den 13. april.

Henrik Halby, Dådyrsvej 3, 4390 Vipperød, 30 år den 14. april.

Ejvind Poulsen, Østerbro 24, 9000 Aalborg, 70 år den 14. april.

Erik Rødkjær, Syrenvej 13, 6000 Kolding (Buchenwald) 75 år den 15. april.

B. H. Larsen, Fælledvej 36 D, st., 4000 Roskilde, 75 år den 15. april.

Etta Pedersen, Østergade 19, 9560 Hadsund, 70 år den 16. april.

Bjarne Vandmose, Holger Danskesvej 23, 2000 Frederiksberg, 75 år den 17. april.

Chr. Ahrendt Vierick, Vestavej 8, 9200 Aalborg SV, 70 år den 17. april.

Emil Heldorf Olesen, Markedsvej 88, 9700 Brønderslev, 70 år den 17. april.

Asta Johanne Jensen, Færgvej 13, Udbyhøj, 9870 Havn-dal, 65 år den 17. april.

Erling Arnberg Møller, Platanvej 3, 4850 Stubbekøbing (Buchenwald) 70 år den 18. april.

Poul Nielsen, Smedevænget 4, 5230 Odense M (Sachsenhausen 73.085) 65 år den 19. april.

Ditlev Dahl Christensen, Naskovvej 27, st.th., 2500 Valby (Buchenwald) 80 år den 19. april.

Svend Aage Krebs, Damstræde 16, 9220 Aalborg Øst, 70 år den 19. april.

Frede Briksby, Glentevej 21, 3390 Hundested (Buchenwald) 75 år den 22. april.

Eggert Frandsen, Østerbakken 5, 2820 Gentofte, 70 år den 22. april.

Lilly Melander, Julius Thom-sensgade 20, 1632 København V, 75 år den 22. april.

A·P·MØLLER

Sigurd Stabell, Præstejorden 12, 2850 Nærum (Neuengamme) 70 år den 23. april.

Edith Nielsen (Ditte), Falstergade 8, 9000 Aalborg, 75 år den 24. april.

Jørgen Bernsted, Vildrosevej 32, 3500 Værløse, 75 år den 24. april.

Niels P. Knudsen, P. Munksvvej 11, 9300 Sæby, 80 år den 25. april.

Vagn Foldager, Havrevænget 21, Tarup, 9210 Odense NV, 70 år den 26. april.

Vivian Torning, Farum Hovedgade 45, 3520 Farum (Stutthof) 75 år den 26. april.

Karl Salling Møller, Evasvej 13, Hasseris, 9000 Aalborg (Neuengamme) 65 år den 27. april.

Jacob Skjærlund, Morbærvej 45, 6600 Vojens (Buchenswald) 70 år den 30. april.

Vagttårn genrejses i Frøslev

Tårn nr. 4 - et af vagttårnene i Frøslevlejren ved Padborg - vil blive genrejst for penge, som er indsamlet i USA på initiativ af dansk-amerikaneren, maleren og grafikerne Jørgen Pedersen, Californien.

Jørgen Pedersen, der selv har været Frøslev-fange, har indsamlet over 65.000 kroner til genopbygning af tårn nr. 4. En af bidragyderne er Victor Borge.

Tårnet ventes at være genrejst den 5. maj - 45 års dagen for Danmarks befrielse, oplyser formanden for Frøslevlejrens Venners Fond, oberst J. Fr. Edeling.

Vi modtager gerne klip fra andre blade, aviser og tidsskrifter, men husk at skrive dato, årstal og bladets navn.

*Kai Wive, der fylder 75 år.
(Foto: F-k.)*

Kai Wive fylder 75

Den 9. april 1990 er ikke kun 50-året for Danmarks besættelse, for den dag fylder Kai Wive, Lærkevej 16, Brædstrup, 75 år.

Jeg husker tydeligt den dag, da vi mødtes første gang i Horserødlejren i foråret 1944. Du sagde dengang, at den dårligste fødselsdagsgave fik du på din 25 års fødselsdag, nemlig i 1940, og der var jo ingen tvivl om, hvad du mente.

Det gik sådan, at vi fik hele fangetiden sammen: Horserød-Frøslev-Neuengamme og Hannover-Stöcken, og hele tiden var du en fin kammerat.

Da vi kom hjem i 1945, tog du sammen med nu afdøde Axel Nielsen initiativet til oprettelsen af Hannover-Stöcken-Gruppen, og den har jo vist sin levedygtighed.

Du har gennem årene holdt talrige foredrag i skoler og foreninger for at fortælle, hvad der skete dengang, og det er vi dig taknemmelig for.

De sidste år har det desværre knebet med helbredet - men, som du har fortalt mig, at takket være Dagmar, som du har antaget som din chauffør og sekretær - til en formidabel løn, så går det alligevel.

Kære Kai!

Jeg er overbevist om, at mange vil sende dig en venlig tanke den 9. april.

Alle vi gamle kammerater gør det ialtfald.

Peter Møller Madsen

Norsk særfrimærke med Øverlands portræt

I 1989 oplevede vi, at norsk postvæsen udsendte et frimærke med Arnulf Øverlands billede. Det skete for at markere 100-året for hans fødsel. Man fandt det naturligt, da han gennem mange år har haft en enestående placering i den norske befolkning.

Han blev i 1923 formand for Studenterforeningen, og han var i årene 1923-28 formand for Norsk Forfatterforening.

Han gjorde sig gældende gennem de digte, han skabte gennem årene. Han ville smede ordene til stridsvåben, og han var den bedste taler, den norske forfatterforening har haft.

Han kom gerne ind på religiøse begreber og skildrede Jesus som den revolutionære fører for fattigfolk, men han var også gode venner med folkeviserne.

Besættelsestiden skaffede

ham hele den norske befolkning som læsere. Han var fange fra høsten 1941 til befrielsen ved Bernadotteaktionen.

Han kom da hjem til Norge, hvor han blev fejret som en slags kronet poet, hellig for alt folket. Han fik statens kunstnerge og statens æresbolig for kunstnere.

På Grini, der er Norges Frøslev, fik han fangenummeret 381, da han blev taget allerede i juni 1941.

Grinibogen anfører følgende: (Stjernen fortæller, at han var gift, og pilene betyder: Sendt til):

381. ★ **Øverland, Arnulf Ole Peter**, forfatter, Oslo, f. 27-4-1889. Møllergt. 19. 11-6-41-25-7-41 ◊ Grini 25-7-41-22-9-41 ◊ Møllergt. 19. 22-9-41-3-4-42 ◊ Akershus ◊ Sachsenhausen ◊ Freden. Forfattet tyskfiendtlige dikt.

F-k.

Arnulf Øverland, Norge, fange i Sachsenhausen, kom på norsk frimærke i 1989.

Hjem fra Sachsenhausen

*Fra Sachsenhausen kommer vi,
fra fengsel og fangeleir.
Og aldri åndet bryst så fri,
så fulle av sang og seir!
Oss venter barn og make.
Nu får vi alt tilbake,
vårt hjem og vår egen jord
der hele vår fremtid gror.*

*Her ligger veien for vår fot
i blånende, åpne mil!
Det er vårt liv, vi går imot
i glitrende blank april!
Snart griper våre hender
om redskap som vi kjenner,
og akrene venter sed;
i år er vi alle med.*

*Vi hadde mangen sønn og bror,
vi mistet ham underveis.
Og ingen visste, da han fór,
om det var hans siste reis.
Den gru, vi gikk imøte,
vil kjærligheten bøte.
Det brenner i gamle sår;
men atter er verden vår.*

*Vi takker dere som sto fast
i troskap til denne dag,
mens dere bar en daglig last
av nød og av nederlag!
Så ille vi har fare,
vår norskhet er bevaret.
Det skylder vi alle dem
som trolig holdt rent sitt hjem.*

*I fedre under torv og muld,
I unge som tidlig falt,
Vær med oss, gjør vår fylkiing full;
I vet jo hvad striden gjaldt!
Nu må vi engang kreve,
at våre barn får leve!
Vår slekt er blitt hugget ned. Nu
skal våre barn ha fred!*

Arnulf Øverland

Lykken i livet

Der er en lykke i livet
som ikke vendes til lede:
Det at du gleder en annen,
det er den eneste glede.

Der er en sorg i verden
som ingen tårer kan lette:
den at det var forsent
da du skjønnte dette.

Ingen kan resten av tiden
stå ved en grav og klage.
Døgnet har mange timer.
Året har mange dage.

Arnulf Øverland

LEIRSANG

*Vårt land ligger hærtatt i fiendens makt.
Vi selv er blitt bortført og går i fangedrakt.
Her fores vi med grisemat
og brenner op av hat.
Vi tjener Germanias jernklædte stat.*

*Vi står på appellen i isnende blest.
Vi klær og i filler, de stinker som en pest.
Vi sover to i samme seng,
vi sløves i vår slavegjeng.
Og døden, han hugger iblandt oss i fleng.*

*Vi ånder i løgnens forpestede luft.
Her hånes vår rett og foraktes vår fornuft.
Her trampes medynk under fot,
her rykkes op med rot
hver spire til ømhet og rettskaffent mot.*

*De kjenner av fribåren menne-skeverd
så lite som sannhet og sømmelig ferd.
Enhver som har en annen sed,
ham vil de plyndre ut og prygle ned.
Og slik vil de grunnlegge rettferd og fred!*

*Men tror de å bryte vår harme og tross,
da skal de få merke, de har tatt feil av oss!
Vår frihet får vi likevel;
den bygger vi på tjell!
For aldri var nordmannen emnet til frell!*

*Der kommer en dag, og den er ikke fjern,
da sprenger vi porten, om og den er av jern!
For bak den fjerne himmelrand
og bakom hav og strand,
der blåner vårt Norge, vårt gjenvundne land!*

Arnulf Øverland

Frihedsmuseet

*Du, som går gjennom denne hal,
tøv her og tenk et øjeblik
på dem, der vandt i deres fald
den sejr, hvis løn vi andre fik.*

*Gå så igen din egen vej,
men husk, at det beror på dig,
om deres blod skal være spild
eller en livets offerild.*

Fru Scavenius i TV

Onsdag aften den 24. januar var der en sen udsendelse i TV 1. Den var tilrettelagt af Poul Thomsen (ham med dyrene), og man kunne have ønsket sig, at det havde været en mere dreven interviewer, der tog sig af den sag.

Under udsendelsen faldt det mig ind - muligvis en grim tanke - at *det* næppe havde passet fru Scavenius særlig godt, det var nemlig fru forhenværende udenrigsminister Scavenius, der åbenbart hr begået en bog om sin afdøde mand.

Nogen anmeldelse af udsendelsen kan det ikke blive til, dertil var der for lidt fornuft i sagen, men fru'en fik da rig lejlighed til at luften sin galde... oven i købet på et så usædvanlig krukke dansk, at man skal lede længe efter det, alle vokaler var trukket ud til det ulidelige, så jeg vil blot komme med et par citater. Fru'en sagde bl.a.

Han var et elskeligt menneske!

Hans ånd var så smuk!
Han kom jo fra en generation af godsejere og ministre!

Nej, vi havde ingen lys i vinduerne 4. maj, vi havde det tungt og følte os svigtet!

Senere overgik der fru'en den tort, at »folk« spyttede på hende, da hun kom hjem og havde købt asparges.

Politiet kom og hentede dem og lukkede dem ind i »en stor hal« med halm på gulvet, og i midten stod der en, ja jeg ved ikke hvad man kalder det. (Ordet lokumsspand kom ikke i hendes mund.) Vi sad sammen med nogle små tyskerpiger, der bare havde været forelskede.

Og så kom »DE DER« FRIHEDSKÆMPERE, med våben om skuldrene! Og så skulle vi gå gårdtur. Der så jeg de dejlige kastanjeblomster, som jeg elsker så højt, naturen har altid sagt mig så meget - jeg bøjede mig ned og samlede en op, men fik et »bump« i ryggen, der var selvfølgelig en af DE DER FRIHEDSKÆMPERE, der ikke undte mig den. Så fru'en måtte undvære gårdturen i et par

dage. Med parret kom da hel-skinkede ud igen og slap både for Sibirien og for at komme til at dingle på Kongens Nytorv (Erik Scavenius' spådom).

»Erik var enestående, tænkt han hjalp mig i haven« - han tog en riiiiive og reeev stænglerne sammen, når hun havde ordnet bedene.

Erik var enestående, han solgte sine kostbare møbler og sine kostbare tæpper.

Senere var han så hensynsfuld at dø stille og roligt i sin seng!

»Han lærte mig sindets fred«! Men hadet har han øjensynlig ikke kunnet mildne.

Musse Hartig

Den tyske vestvold har kostet 9 milliarder

13.12.1939.

Berlin, onsdag morgen. Det fremgår af den nye tyske hvidbog, som i går er blevet udsendt angående udviklingen i den europæiske politik siden 1919 og til krigens udbrud, at den tyske Siegfried-Linje har kostet i alt 9 milliarder rigsmark. Denne oplysning stammer fra rigskansler Hitler selv og findes optaget i dokument nr. 455 i hvidbogen, der afhandler Hitlers samtale med den engelske ambassadør Neville Henderson den 28. august. Hitler udtalte over for Henderson, at han havde bygget en befæstningslinje for 9 milliarder rigsmark for at beskytte det tyske rige mod indfald fra vest.

(Flensborg Avis 16.12.89)

Vi gav hinanden det løfte,
at mindes og ære dem,
der døde for det, vi ville
og ikke kom med os hjem.

Vi lovede, at vi ville række
deres kære en hjælpende hånd,
og derfor dannet' vi dengang
Kammeraternes Hjælpefond.

Skoleelever prøver besættelsestiden

Hvordan er det at leve en ufri tilværelse? Landets ældre generation husker endnu tyskernes besættelse af landet i 1940, men skoleungdommen kender kun de fem besættelsesår fra historiebøger eller fra forældres eller bedsteforældres fortællinger. Og de unge har måske derfor svært ved at sætte sig ind i og forstå den glædesrus, der bølger henover Østeuropa i disse måneder.

I forbindelse med 50-året for Danmarks besættelse har Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste valgt at give eleverne i folkeskolens afgangsklasser mulighed for at få et førstehåndskendskab til den dagligdag, som deres jævnaldrende oplevede under krigen.

To informationsbusser

I to informationsbusser, som vil køre rundt over hele landet, er der med hjælp fra Arbejdermuseet og Museet for Danmarks Frihedskamp dels indrettet en lejlighed anno 1940 dels udstillet en række af de remedier, som modstandsbevægelsen benyttede sig af. Busserne ledsages af et »ægtepar«, der selv har oplevet besættelsestiden, og de vil fortælle om dagliglivet dengang og give smagsprøver på datidens kaffe og småkager.

Ung under besættelsen

Hvordan det var at være ung under besættelsen kan eleverne i folkeskolens afgangsklasser prøve på egen krop ved at opføre skuespillet »Historien gentager sig aldrig - kun hvis du glemmer den«, som er skrevet af forfatteren og tegneren Gerd Rindel. Det handler om fire unge i 16-17 års alderen, deres dagligliv og problemer under besættelsen. Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste stiller rollehæfter til rådighed for dramatikundervisningen i skolerne.

Prøv selv at være regering

Det tredje tilbud til folke-

skolen er et rollespil, hvor eleverne selv kan være den danske regering i årene forud for 2. verdenskrig. De får løbende de samme informationer, som regeringen fik dengang og skal på grundlag heraf formulere Danmarks udenrigs- og sikkerhedspolitik. Spillet er udarbejdet af Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste i samarbejde med oberst O.R.H. Jensen, der har mange års erfaring som lærer i strategi og krigshistorie på Hærens Officersskole og Forsvarsakademiet.

FOV's undervisningstilbud præsenteres for landets lærere i København, Odense, Fredericia, Haderslev, Sønderborg og Varde i løbet af den kommende måned. Herefter vender busserne tilbage og tager ophold i 14 dage i de omtalte byer og slutter, når læseferien starter i maj. Ved det ny skoleårs begyndelse i august besøger busserne resten af landet indtil jul.

9. april og 4. maj

På trods af, at den 9. april i år falder på en mandag, er Frihedsmuseet alligevel åbent og vil som sædvanlig afholde en højtidelighed kl. 11.55, hvor vi håber, at også medlemmer af foreningerne vil komme til stede.

Den 4. maj vil museet også været åbent om aftenen og vil her være illumineret med fak-

Internationalt mindestævne i Neustädterbugt den 3. maj

På Hansestaden Hamborgs område ligger i Vierländeområdet landsbyen Neuengamme. Her fandtes i årene 1940-45 koncentrationslejren Neuengamme. Hertil og til over 70 udekommandoer slæbte Gestapo og SS-sikkerhedstjenesten mere end 106.000 mandlige og kvindelige fanger fra over 20 lande. Mennesker, der hjemme havde ydet modstand mod den nazistiske besættelsesmagt, krigsfanger, tvangsarbejdere og borgere, forfulgt af racemæssige grunde. 55.000 overlevede ikke lejren.

Mellem den 20. og 26. april 1945 transporterede SS-ledelsen mere end 9000 fanger med godsvogne og delvis til fods til Lübeck. Rigsfører for SS, Himmler, havde forud givet følgende ordre til lejrkommandanten: »Overgivelse kommer ikke på tale. Lejren skal straks evakueres. Ingen fange må falde levende i fjendens hånd.«

I Lübecks havn ved kornsiløerne blev fangerne indskibet på »Thielbek«, »Athen« og 4.600 på »Cap Arcona«, der lå til ankers i Neustädter-

bugt. Den 3. maj 1945 blev skibene med fangerne om bord angrebet af britiske jagerbombere. »Thielbek« med 2.800 sank straks i Neustädterbugt. »Cap Arcona« kom i brand og kæntrene.

Til minde om de 55.000 døde fra Neuengamme, »Cap Arcona« og »Thielbek« afholder Amicale Internationale de Neuengamme, der består af overlevende fra 14 lande i Øst og Vest, den 3. maj 1990 en højtidelighed for overlevende og deres pårørende ved Neustadt.

Vi venter ca. 500 overlevende og pårørende fra udlandet.

Ministerpræsident Bjørn Engholm fra Slesvig-Holstens landsregering vil deltage og tale til de efterladte.

Reneé Aubry, Paris
Præsident/
F. Bringmann
2356 Ankrug
Bökerstrasse 54
Generalsekretær

Dansk vicepræsident for Amicale Internationale de Neuengamme: Villy Mørk Jensen, Sjørringvej 6, 7700 Thisted, tlf. 97 97 12 71.

ler, ligesom man vil udsende befrielsesbudskabet fra BBC kl. 19.30, og derefter flere gange i løbet af aftenen over alle museets højtalere.

Frihedsmuseet

Gratis arrangementer i februar: »Besættelsestiden i Danmark«. Gratis omvisning. Den 18/2 ved Andreas Pedersen og den 25/2 ved Camilla Nielsen.

Filmforevisninger. Gratis adgang: Søndag den 18/2 kl. 14.30: »Besættelsestidens hverdag - i samtidige filmoptagelser«.

Daglige åbningstider:

Tirsdag-lørdag	11-15
Søndag	11-16
Mandag	lukket

Blad med fejltryk kan ombyttes

Kort tid, før bladet for december 1989 gik i trykken, anskaffede trykkeriet en ny trykkemaskine med øgede muligheder.

Visse indkørvingsvanskeligheder medførte imidlertid, at et vist antal af vort blad fik en del sider, hvor rækkefølgen af siderne var uden mening.

Har du fået et sådant eksemplar, bedes du meddele det til bladets ekspedition, hvorefter der vil blive tilsendt dig et andet eksemplar, der er uden fejl. Adressen er: Poul Nielsen, Bavnebjergspark 6, 3520 Farum.

Mindesmærke ved Horserød-lejren agtes indviet 22. juni 1991

Fra Horserød. Maskingeværpost med telefon og projektør i et hjørne af lejren. I forgrunden strømførende pigtråd og bagved meterhøjt ståltrådshegn, der dækker for en hundegård. Så godt blev der vogtet over de danske fanger.

Nu er det endelig hensigten at få rejst et mindesmærke ved fangelejren i Horserød i Nordsjælland.

Mindesmærket skal rejses for samtlige danske politiske fanger og modstandsfolk, der i kortere eller længere tid indsattes i lejren. Talrige kommunister var indespærret her fra 1941-43, indtil tyskerne stormede lejren i august 1943. Det lykkedes ca. 100 kammerater at flygte, mens ca. 150 førtes til Stutthof-koncentrationslejren.

Derefter brugte tyskerne Horserød til fangelejr for mange modstandsfolk. Nogle sendtes videre til Frøslev-lejren, andre til tyske kz-lejre. Andre blev henrettet i Danmark.

Et arbejdsudvalg har i nogen tid virket med planen om et monument, der skal rejses ved 50 års dagen for de første arrestationer, den 22. juni 1991.

Udvalget har haft møder med Helsingørs borgmester, Knud Axelsen, og stadsgartneren, med fængselsinspektøren i Horserød, amtsvejinpektøren, skovrideren og skovløbereren.

Alle har vist sig yderst villige og hjælpsomme. Udvalget havde fundet stedet for placering af mindesmærket, men i stedet får vi en placering, vi ikke havde drømt om.

Der arbejdes for at oprette en bredere komite til støtte for sagen. Ligeledes forberedes en indsamling fra fonde

og private.

Udvalget vil gerne have kontakt med fanger, der sad i lejren fra 1943 til 1944. Vi har nogle fanger med os fra den tid. Mellem dem er kunstneren Per Ulrich, der arbejder med udkast til monumentet.

Arbejdsudvalget består af Helge Kierulff (Stutthof), Villy Karlsson (Horserød), Marius Christiansen (De

Spaniens-frivillige) og som sekretær Erik Brun Lorentzen (Udvalget af tidligere fanger og modstandsfolk). Vi har naturligvis kontakt til Stutthof historiske Forening.

Og fængselsinspektør Helle Hall har planer om at indrette et lille museum i lejren. Flere andre overraskelser er på vej.

Nyt tysk institut skal forske i nazitiden

Ved mødet i Landdagen i Kiel den 24. januar 1990 fremlagde kulturminister Eva Rühmkorf regeringens planer om at oprette et institut for samtidshistorie. Hendes begundelse var, at hvis samfundet skal have mulighed for grundigt at beskæftige sig med nationalsocialismen og dens følger indtil i dag, forudsætter det et kontinuerligt videnskabeligt arbejde.

Ministerens indlæg kom som en følge af en debat om landsregeringens svar på en forespørgsel fra socialdemokraterne om højreekstremisme i landet Slesvig-Holsten.

Karl Otto Meyer støttede Eva Rühmkorfs forslag og understregede, at der bør handles hurtigt, for landsregeringens skriftlige svar viste med al tydelighed, at forskningen på dette område lod meget tilbage at ønske.

SSV-landdagsmanden udtrykte også, at det er vigtigt, at der til et sådant forskningsinstitut blev knyttet forskere fra alle kulturkredse i landet Slesvig-Holsten.

Det danske medlem, Karl Otto Meyer, mindede om, at det af landsregeringens svar fremgik, at universitetet i Kiel havde spillet en lidet flatterende rolle, hvad angik historisk forskningsarbejde om nazitiden. Hvis et nyt institut nu skulle knyttes til dette universitet, så kun under forudsætning af, at der også virkelig udgik initiativer herfra.

Karl Otto Meyer gjorde i sit indlæg rede for, hvilke henrettelser nazisterne endnu efter kapitulationen i 1945 hav-

Kulturminister Eva Rühmkorf, Kiel: »Nazitiden skal forskes«.

de gjort sig skyldige i. Han nævnte bl.a. kaptajn Jepsens henrettelse, som Flensborg Avis for mange år siden drog frem i offentligheden. I alle tilfælde havde de skyldige nazister efter 1945 beklædt høje embeder. Ingen var blevet draget til ansvar.

Økonomiminister Franz Froschmaiers vedvarende hovedrysten kunne kun tydes som ministerens bestyrtelse over, hvad der var sket i landet Slesvig-Holsten også umiddelbart efter kapitulationen.

Disse ufattelige forhold havde han ikke været bekendt med.

...I gamle dage var der ting, man ikke talte om ... nu taler man ikke om andet!

...Nogle kan sprede glæde ved at komme ind i en stue ... andre ved at gå ud af den!

Et kobbersøm for hver af de 55.000 omkomne fanger

Plakater skal henlede opmærksomheden på en indsamling til Neuengamme

FLENSBORG/HAMBORG: En stele og et vægre relief, bestående af 55.000 kobbersøm, skal engang minde om hver eneste af de fanger, der omkom i koncentrationslejren Neuengamme 20 kilometer sydøst for Hamborg. Til det formål vil en sammenslutning af forskellige organisationer indsamle 200.000 mark.

For at henlede offentlighedens opmærksomhed på dette initiativ åbnes en plakatudstilling i dokumentationscentret på den tidligere koncentrationslejrens område. Til den 4. februar vises her 30 plakatudkast, hvormed designstudenter fra Hamborg, Hannover, Aachen og Kiel har deltaget i en konkurrence. Førstepremien blev vundet af Wilfried Sloman (Fachhochschule Hamborg).

I det tidligere teglværk, som fangerne selv opførte i slutningen af 30'erne og som SS berømmede for at være det mest moderne i datidens Europa, skal der indrettes et minderum. Det hamborgske

bystyre har stillet 240.000 mark til rådighed for restaureringsarbejdet, men finansieringen af den kunstneriske udsmykning er ikke sikret endnu, og det vil man råde bod på med en indsamling. Efter hvad dokumentationscentrets ledelse oplyser over for Flensborg Avis, har man bestemt sig for et minderum, der er sådan placeret, at de mennesker, der kommer for at mindes de omkomne, herfra gennem et gitter vil kigge ind i en stor del af de gamle produktionshaller.

Til koncentrationslejren i Neuengamme hørte forvaltningsmæssigt ca. 70 arbejdslejre i hele Nordtyskland, hvor nazisterne misbrugte henvend 106.000 menneskers arbejdskraft. Det var deporterede fra næsten 20 nationer, for en meget stor dels vedkommende polske og russiske jøder. Hver anden døde som følge af de umenneskelige arbejdsforhold.

(Flensborg Avis)

Esbjerg:

Bred aktivitet

I årsberetningen for Historisk Samling hedder det bl.a.:

I løbet af 1989 har der været et stort besøg på samlingen. Ca. 500 personer har besøgt samlingen - en del medens den var på Hovedbiblioteket - men mange flere, efter samlingen har fået egne lokaler i forbindelse med »Byhistorisk Arkiv« i den gamle tekniske skole.

Der har været ført en omfattende korrespondance og udveksling af oplysninger med en lang række personer i Danmark, Norge, England, U.S.A. og Tyskland.

Specielt har der været arbejdet med indsamling af oplysninger om aflytningen af Gestapos telefoner på Husmandsskolen i Odense, og dette arbejde er sket i nært samarbejde med tidligere fri-

hedskæmpere i Odense. En rapport om denne enestående aktion er under udarbejdelse og ventes færdig i løbet af 1990.

Lokalt har Amtscentralen ydet stor hjælp til mange praktiske ting som kopiering af tv-bånd, affotografering af billeder, trykning af pjecer m.v., og specielt skal nævnes samarbejdet om udarbejdelse af forskelligt materiale om det første engelske bombardement i 2. verdenskrig, der ramte Esbjerg.

»Historisk Samling« er med i et større projekt omkring »9. april 1940« sammen med Amtscentralen, Esbjerg Seminarium, Byhistorisk Arkiv, Grindsted Skoles Besættelsestidssamling, Esbjerg Museum m.v.

Der er holdt en række foredrag om »Samlingen« og om »Besættelsestiden« i forskellige foreninger, skoler, organisationer m.v. i det forløbne år.

KLOKKESTABELN
PÅ SKAMLING

Mindehøjtidelighed på Skamling

Modstandsbevægelsens Region III afholder sin traditionelle mindehøjtidelighed ved »Klokkestabelen på Skamling« lørdag den 5. maj 1990 kl. 10.45.

Efter højtideligheden er der frokost, hvor der vil blive talt over et aktuelt emne.

Af hensyn til, at dette arrangement kan forløbe til alles tilfredshed, anmodes om skriftlig eller telefonisk tilmelding til værten: Flemming Poulsen, på adressen: Skamlingsbanken Hotel og Restauration, Skamlingvej 76, 6093 Sjølund, eller på telefon 75 57 20 03.

Hvem kan blive abonnenter?

Vort blad skrives af og for tidligere aktive modstandsfolk fra besættelsestiden, men alle kan blive abonnenter.

Et årsabonnement koster 60 kr., og man bliver abonnent ved pr. giro at afsende beløbet til Povl Nielsen, Bavnbjergspark 6, 3520 Farum, giro 9 31 54 54.

Det er altså ikke nok at fortælle eller skrive, at man vil være abonnent. Man er det først, når man har betalt abonnementet.

Hjælp til Museet for Frøslevlejren

Som det sikkert vil være Pigtraads læsere bekendt er der indgået driftsfællesskab mellem det tidligere Frøslevlejrens Museum og det nyetablerede Dansk Røde Kors Museum. Den nye selvejende institution hedder Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum. Ganske som før danner hovedvagtårnet og barak H4 rammen om Museet for Frøslevlejren, mens Dansk Røde Kors Museum har til huse i Frøslevlejrens tidligere sygebarak, H6.

Museet for Frøslevlejren har gennem mange år været et meget velbesøgt museum, og mange, ikke mindst skolebørn, er tager herfra en oplevelse rigere. Det skyldes ikke mindst museets dygtige foredragsholdere og omvisere.

Men, trods de fine resultater må man erkende, at et vel fungerende museum er og bør være mere end en permanent udstilling og en skoletjeneste. Et museum bør også være en forskningsinstitution med et bibliotek og et arkiv.

På et museum skal der samles en sum af viden, der løbende kan danne grundlag for nye udstillinger, artikler o.s.v.

Mens museet endnu hørte under Frihedsmuseet, var der ikke økonomiske og faglige ressourcer til dette. Nu derimod har museet en selvstændig faglig ledelse med eget budget. Vi er derfor gået i gang med at opbygge det nødvendige bibliotek og arkiv, som skal være grundlaget for den fremtidige museumsvirksomhed.

Det er dog en særdeles vanskelig opgave at rekonstruere, hvad der løbende burde have været samlet over en lang årrække. Derfor appellerer museet til Pigtråds læsere: Hvis De på reolerne har bøger om besættelsestiden, koncentrationslejre, den 2. Verdenskrig, og kan undvære dem, er museet meget interesseret i at få et tip herom. Det gælder også, hvis De har kendskab til bøger eller

bogsamlinger, som står ubrugte hen hos venner og bekendte.

Museet er stærkt interesseret i arkivalier, beretninger og genstande. Har De eventuelt en beretning, som egentlig er skrevet for skrivebordsskuffen eller børn og familie? Hvis det er tilfældet, hører museet gerne fra Dem. Vi er f.eks. villige til at foranstalte en kopiering af materialet, ligesom vi selvfølgelig accepterer klausuler, som måtte være hæftet på materialet.

Adressen er: Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum, Lejrvej 83, 6330 Padborg. Telefon 74-67 65 57.

Henrik Skov Kristensen
Museumsleder

Oh, ufor-glemmelige Neuengamme

Mel: Menuetten fra Elverhøj

...Und Mütze ab, und Mütze auf.
Nu skal kulturen plejes,
SS og Kapo er på vagt
- med pisker! - panjimejes? -
Humøret blev belastet hårdt,
og næsten med det samme
forsvandt det hele -
comme ci - comme ca.
Og scheisse Neuengamme.

Jeg elsked', jeg beundred' dig,
du lille brune pakke.
Jeg sov med dig om natten mens
du støttede min nakke.
I polski hjerter tændte du
ak, jalousiens flamme,
og du forsvandt -
comme ci - comme ca.
Og scheisse Neuengamme.

Så oprandt denne morgen hvor
jeg næsten tor jeg drømmer.
De hvide busser er her, se,
hvor ind og ud de strømmer.
- Den lave skorsten med sin gru
lod jeg så blikket ramme,
før du forsvandt -
comme ci - comme ca -
du scheisse Neuengamme.

Jesp.

Den 9. april markeres værdigt

50-året for Danmarks besættelse den 9. april 1940 skal have en værdig markering, mener statsminister Poul Schlüter. Han har søgt finansudvalget om 1.740.000 kroner, som skal fordeles til organisationer og foreninger, der forberedes aktiviteter i forbindelse med 50-års jubilæet. 750.000 skal bruges til undervisningsvideo.

Desuden får Atlantsammenslutningen og den nyetablerede Samvirket Folk og Forsvar tilsammen over 300.000 kroner til produktion af en skolebog for folkeskolen, »Læren af 9. april« og en »skolepakke« til gymnasiet med tekster om 9. april og andre sikkerhedspolitiske emner, fremgår det af Statsministeriets ansøgning til finansudvalget.

Resten af pengene vil gå til kransenedlægning og arrangementer, der laves af Frihedskampens Veteraner og Landsforeningen Gestapofangerne.

FRA REDAKTIONEN

Klart nej til, at de to Tysklande bliver eet

En af vore læsere opfordrer os til at protestere mod agitation for genforening af de to Tysklande.

Tanken med en protest mod sammenlægning af Vest- og Østtyskland må have alle gamle fangers sympati.

Engang var Tyskland jo delt i mange små og store stater. De blev så til et samlet Tyskland, hvor de militære prøvsere tog føringen, og det resulterede i overfaldene på Danmark i 1864, på Østrig i 1866 og på Frankrig i 1871. Forud havde Tyskland deltaget i Polens tre delinger.

Da 2. verdenskrig afsluttedes, blev Forbundsrepublikken og DDR dannet, og de

forskellige tyske stater opstod.

Den bærende tanke for delingerne var jo, at et samlet Tyskland ville betyde et militært stærkt Tyskland, og dermed ville det være en ny trussel for freden i Europa - den fred vi nu i mere end 40 år har kunnet glæde os over.

De historiske kendsgerninger viser os klart, at et samlet Tyskland ikke vil afholde sig fra at spille med musklerne - og heller ikke for at bruge dem.

F-k.

Betaling af tandlæge-regning

Er du omfattet af erstaningslovens § 1a (»retlig anerkendt«), har du mulighed for efter ansøgning at få dækket udgifter til tandbehandling. Før behandlingen påbegyndes, indsendes et overslag fra tandlæge eller tandtekniker til arbejdsskadestyrelsen (tidligere: Sikringsstyrelsen). Du vil så få et brev fra styrelsen, om den vil betale regningen. Det vil ofte være tilfældet.

Frihedsfonden vil gerne hjælpe dig med ansøgningen, hvis du ønsker det (telefon 31 87 44 41).

Husk
venligst

9. april 1990 er 50 års dagen for Danmarks besættelse.

Derfor udkommer vi den 1. april. Send derfor stof, meddelelser, referater og artikler senest den 1. marts.

Redaktionen

Da vi var Hæftlinge i Buchenwald

Om den justits, som de politiske hæftlinge i Buchenwald forsøgte at holde blandt deres egne, vidner denne lille episode, som Jørgen Mikkelsen stadig mindes:

Vi var i efteråret 1944 ankommet til Buchenwald og for mit vedkommende sammen med flere hundrede kolleger installeret i Block 63 i Kleinlager.

Blockälteste var tysker - en politisk fange ved navn Gerhard Pfeiffer. Han var vel som den tyske lejrledelse ønskede, han skulle være: Brutal, ondskabsfuld og hensynsløs overfor fangerne.

Der var dog en grænse selv for Blockälteste.

Det er vel almindelig kendt, at det meste af lejrens indre administration var overladt til fangerne selv, men under kontrol af den tyske lejrledelse. Vi husker derfor udtrykket Lagerschutz, det var lejrpolitiet - fanger kendbare på det sorte armbind med påskrift »Lagerschutz«.

Tilbage til de første dage i Buchenwald.

Ved indgangen til Block 63 samledes ofte en lille flok fanger fra andre dele af lejren. De var kommanderet til arbejde i Kleinlager. Jeg traf blandt disse fanger en i mine øjne gammel mand. Han var sønderjyde og bar den kriminelle grønne trekant. Hans forhistorie skal her være ufortalt, men da han var fra min hjemegn, var det naturligt, at vi ofte kom i snak.

Madudleveringen, i hvert fald for den såkaldt varme mads vedkommende, foregik fra trætønder, placeret på trappen ind til Blocken.

Det skete, at vi fik udleveret 4-5 kogte kartofler, og da vi endnu havde vore hjemlige skikke i behold, så pillede vi kartoflerne og kom affaldet tilbage i trætønderne.

Så kom der dage, hvor vi stadig pillede kartoflerne, men affaldet blev gemt og spist som en slags dessert.

Hurtigt kom dog de dage, hvor kartoflerne blev spist upillede.

I de første dage, hvor kartoffelaffaldet kom i tønderne, blev vi vidner til rystende scener.

Den lille flok fanger fra andre dele af lejren kastede sig over tønderne og sloges som dyr om affaldet.

Blockälteste gik amok. Han sparkede vildt ind i flokken af fanger, der lå og slikkede tønderne rene.

Derefter fik vi andre en gevaldig opsang, hvorunder vi fik at vide, at den tid hurtigt kunne komme, hvor vi selv ville slikke andres madrester op.

Altså, ingen madrester uden for Blocken mere. (Han havde nok ret.)

En sen aften blev jeg vækket af Blockälteste, mens jeg lå og sov på øverste hyld i boks syv sammen med mine hyldekammerater. Jeg blev beordret ned på gulvet.

Blockälteste gav mig tegn til at følge med. Ud af Blocken, op gennem de natstille lejrager.

Torhüterne (fanger der var portvagter) sørgede for fri passage.

Vi endte i en af stenbygningerne i nærheden af den store appelplads. Under hele turen havde Blockälteste ikke målet eet ord. Jeg forsøgte en enkelt gang med en forsigtig forespørgsel om, hvad der skulle ske.

Jeg fik besked på at holde kæft.

I stenbygningen blev vi vist hen i et hjørne, hvor der sad fire dystre personer omkring et bord. De var tydeligvis overfanger, de bar allesammen armbind.

Blockälteste og min ringehed blev bænket sammen med de andre.

Til min store forbløffelse kom der glaskrus og tyndt, lyst øl på bordet, men der var afgjort ikke ølstemning i luften.

Der blev vekslet enkelte bemærkninger overfangerne imellem.

De kendte selvfølgelig mit fangenummer, vi bar det jo to steder udenpå fangedragten, men de kendte også mit navn og vidste, hvorfra jeg kom i Danmark. De ville vide, hvorfra mit »cirkustyske« stammede.

Alle fire var høflige og venlige. Senere gik det op for mig, hvorfra deres kendskab om min person kom.

Blockälteste blev nu sendt væk fra bordet.

De fire oplyste nu, at de var fra fangeledelsen af Lagerschutz. De ville vide, om Blockälteste havde orienteret mig eller ej.

Lagerschutz havde fået en klage fra en fange, der havde opgivet mig (mit fangenummer) som vidne til, at Blockälteste havde sparket ham i ansigtet under tumulter på trappen til Block 63.

Klageren var en fange, som jeg ofte havde talt med. (Søn-

derjyden med den grønne trekant).

Det blev betydet mig, at det var en alvorlig anklage, og at meget ahang af mit udsagn.

Jeg husker den dag i dag, at jeg var bange - meget bange. Jeg var jo allerede så gammel i gårde, at jeg havde set, hvad mennesker var i stand til at gøre mod hinanden.

Kort sagt, jeg var bange for mit eget skind.

Jeg håber, at det må være mig tilgivet. Jeg holdt mig til sandheden og afgav forklaring om, at jeg på afstand havde set tumulterne på trappen, men at jeg ikke havde set Blockälteste sparke klageren i ansigtet.

Blockälteste blev tilkaldt.

Jeg blev sendt hen i et hjørne.

Kort efter var vi på vej tilbage mod Block 63.

Blockälteste var meget talende.

Jeg fik en cigaret.

Sønderjyden med den grønne trekant så jeg aldrig siden.

J. Mikkelsen

nr. 85.592

Block 63-boks 7
postnr. 15 Buchenwald

Er du »retlig anerkendt«?

Selv om du er rask og derfor ikke i øjeblikket er berettiget til faste ydelser efter erstatningsloven, kan du godt få et bevis fra arbejdsskadestyrelsen (tidligere sikringsstyrelsen) for, at du er omfattet af erstatningslovens § 1a, nemlig hvis du

- 1) har været deporteret til fængsel eller koncentrationslejr i udlandet, eller
- 2) har været tjenstgørende i mindst 6 måneder på danske eller udenlandske skibe under allieret kontrol i grigsfarvand, eller
- 3) har været aktivt engageret her i landet uden afbrydelse i mindst et år i organiseret modstandsarbejde, der har medført særlig hård fysisk eller psykisk belastning, eller
- 4) efter mindst 6 måneders aktiv deltagelse i organiseret modstandsarbejde her i landet har været interneret i tyske fængsler eller lejre i Danmark og herunder været udsat for usædvanlig hårde psykiske belastninger.

At du er »retlig anerkendt« er en fordel for dig og din familie. Frihedsfonden kan hjælpe dig med at få det ordnet.

KAMMERATERNE FORTÆLLER

På himmelfartskommando

Der findes et kapitel af besættelsestidens historie, som jeg finder, der ikke er fortalt ret meget om. Det drejer sig om de såkaldte »himmelfartskommandoer« (gidseltransporter).

Jeg skal derfor give mit bidrag til det forsømte ved at berette om mine egne oplevelser, dengang da de fandt sted.

På grund af den tiltagende jernbanesabotage i sommeren 1944 forsøgte den tyske værnemagt at bekæmpe denne ved at anbringe 10 Frøslevfanger som gidsler i en kreaturvogn - tilkoblet lige efter lokomotivet, der førte de tyske troppe- og våbentransporttog op gennem Jylland.

En sen aften i september 1944 blev det min tur til at blive udtaget hertil sammen med 9 medfanger.

Tyske trusler

Vi blev stillet op på en række på gangen i vores barak, og det blev her på den sædvanlige bryske tyske facon indskærpet os, at dersom én af os flygtede under transporten, ville det medføre, at de øvrige ville blive skudt på stedet. Dette havde vor vagteskorte fået ordre til. Vi fik udleveret en madpakke fra lejrens køkken, og under SD-bevogtning blev vi i bil kørt til Padborg station. Her sad vi så i ventesalen i et par nattetimer og ventede på det troppetransporttog, hvori vi skulle være gidsler under den videre transport nordpå.

Da toget ankom, blev vi under en eskorte, bestående af fire ældre politisoldater, bænket i den forreste vogn. Det var tydeligt, at disse ældre soldater var meget betænkelige ved situationen. I begyndelsen var de meget barske, men der er sikkert en psykologisk forklaring på, at

forholdet mellem fanger og vogtere, anbragt under de samme betingelser, efterhånden bliver mere afslappet, og sådan gik det da også i dette tilfælde. Politisoldaterne, der var under kommando af en »Wachtmeister«, blev mere frimodige og slækkede på disciplinen - i hvert fald under kørslen, mens de under ophold på banegårde omstillede sig mere til deres funktion. Også fordi de her blev inspireret af gestapofolk. Således fik de under gestapoinspektionen på Fredericia banegård kraftige formaninger om at passe godt på os.

Under kørslen stillede vore vogtere deres våben fra sig op ad vognens vægge. Den tanke strejfede mig, at disse våben lige så godt var vores, som de var deres. Det var bare om, hvem der var hurtigst. Det ville være en smal sag at overrumple halvgamle bange soldater. Men problemet var, at vi gidsler på få undtagelser ikke i forvejen kendte hinanden. Man kunne jo aldrig vide sig sikker på, om der var »plantet« nogen imellem os.

Gaver fra landsmænd

Det var for os fanger meget opmuntrende at konstatere, at store dele af befolkningen allerede var bekendt med disse gidseltransporter. På de banegårde, hvor vi gjorde ophold, mødte vore landsmænd talrigt op med chokolade, bolcher, frugt, tobaksvarer og meget andet. Vore vogtere nød også godt af al denne overstrømmende venlighed, idet der også blev stukket nogle godter ud til dem. Deres chokoladestykker blev stukket ned i deres tornystre med bemærkningen om, at det skulle sendes hjem til »Frau und Kinder«. Trods situationens alvor blev denne hjertevarme kontakt med vo-

re landsmænd årsag til en kærkommen afveksling i vores ellers triste fangetilværelse.

Det blev en uforglemmelig oplevelse

Også repræsentanter for Røde Kors var mødt op med forskellig forplejning til os. De formanede os indtrængende til at undlade flugt, da dette ville vanskeliggøre deres hjælpearbejde fremover.

Banepersonalet var også på det rene med situationen, og vi mærkede tydeligt deres støtte og sympati. Således blev det muligt at få nogle af dem til at ekspedere breve til vore pårørende for os, der på denne måde gik udenom den sædvanlige censur, som vi var underkastet.

At blive transporteret med tog under besættelsestidens forhold var jo noget, der tog sin tid. Der var timelange ophold, og det var først ud på morgenstunden den følgende dag, vi ankom til Aalborg.

En kop kaffe ville gøre godt

Vi var blevet enige om, at det nu ville gøre godt med en kop varm kaffe og nogle stykker wienerbrød. Der blev skillinget sammen hertil, og vore tomme mælkeflasker blev samlet sammen til at transportere kaffen i. Det lykkedes også for os at overtale vore vogtere til at lade to af os foretage indkøbet i banegårdsrestauranten under eskorte af to fra vagtmandskabet. Da jeg jo var lokalkendt, blev det mig, der sammen med en medfange sjokkede derover sammen med de to politisoldater. Men da vi var kommet over på perron 1, blev den ene af politisoldaterne pludselig betænkelig. Velsagtens fordi han lige som os havde bemærket de mange civilklædte gestapofolk, som det vrimle-

de med på perronen. Det har jo altid været et paradoks, at politifolk, der ønsker at formumme sig som civile under sammenstimlen, altid er let genkendelige. Han bad om at få udleveret vore penge og de tomme mælkeflasker. Så ville han besørge vort ærinde, mens hans kammerat stod og vogtede over os på perronen. Det var mig en slem streg i regningen. Vi havde jo ingen rationeringsmærker til wienerbrødet, men jeg havde regnet med, at jeg i vores særlige situation ville være i stand til at overtale restaurantens serveringspersonale til at dispensere herfra. Men der var ikke noget at gøre. Han fik udleveret vore penge samt de tomme flasker og gik ind i restauranten, mens vi to fanger blev efterladt på perronen sammen med den anden vogter.

Det varede længe, inden hans makker kom tilbage, og vor vogter, der tilsyneladende var den ældste af de politisoldater, der eskorterede os, blev mere og mere urolig. Han rystede som et espeløv over hele kroppen af nervøsitet. At tænke sig - her stod han mutters alene med to så farlige folk. Flere gange udbrød han: »Hvor bliver min kammerat dog af?«

På perronen stod der opmarcheret tætte kolonner af tyske soldater, der havde været med troppetransporttoget. I sin nervøsitet henvendte vor enlige vogter sig nu til de soldater, der stod nærmest, og bad disse om at holde opsigt med os, mens han gik ind for at se efter sin kammerat. Ganske naturligt svarede de: »Gu' vil vi da ej. - Se du selv efter dine fanger. Hvad i alverden kommer de da os ved?«

Chancen for flugt

Og så indtraf det fuldstændig paradiske. Henvendt til os udbrød han: »I bliver stående

her, mens jeg går ind og kikker efter min kammerat.« Og dermed forlod han os.

Der stod vi så alene tilbage, min medfange og jeg, med ryggen op ad jerngænderet ved den trappe, der førte ned til forbindelsestunnelen mellem perronerne på Aalborg Banegård. Her, hvor jeg havde stået så mange gange som knægt og betragtet de ankommende og afgående tog, fuldstændig fascineret heraf. Nu var det helt andre tanker, der optog mig. Hvilket dilemma. Tanker om flugt svirrede naturligvis gennem vore hjerter. Med mit lokalkendskab ville det være os en smal sag at forsvinde over det tilstødende baneterræn og derefter fortsætte gennem de kolonihaveområder, der dengang var beliggende i forlængelse heraf. Det ville heller ikke være vanskeligt for mig hurtigt at få etableret kontakt til mine venner i Aalborg. Jeg havde jo bekendte, der dengang boede i eet af haveselskaberne.

Skal - skal ikke var det spørgsmål, der optog os. Imod flugt talte den trussel, der var blevet fremsat overfor os ved vor afrejse. Ville vi kunne leve med, at vores frihed måske skulle betales med vore kammeraters liv? Her drejede det sig om en ukendt faktor. Vi havde jo også lovet Røde Kors at undlade flugt. Men hvor var det da fristende. En rigtig dum situation at skulle tage stilling til.

Svære overvejelser

Vi spekulerede intenst i de minutter, vi stod her uden bevogtning. I vore spekulationer indgik også vore forventninger om en snarlig afslutning på krigen. Den kunne være lige op over. Røde Kors-repræsentanterne havde jo også brugt dette argument. I juli havde Hitler jo været udsat for et attentat, og rygterne svirrede. Det gik jo tilbage for tyskerne på alle fronter. Fra øst, vest og syd stod vore allierede venner allerede i nærheden af det tyske riges grænser. Kunne det så betale sig for os at løbe de risici, der rent faktisk var forbundet med en flugt? Vi hav-

de jo i Frøslevlejren overværet, hvorledes nogle af vore medfanger blev behandlet efter at være pågrebet under flugtforsøg. Vor tilværelse i Frøslevlejren var trods alt nogenlunde tålelig.

Derfor stod vi der stadig, da vore vogtere indfandt sig med kaffen. Men ingen wienerbrød. Det havde de ikke kunnet få uden rationeringsmærker. Og snart efter sad vi igen hos vore medfanger i banevognen.

Harde jeg blot dengang vidst, at krigen skulle blive forlænget med mere end et halvt år, og at jeg havde den sværeste tid tilbage med rædslerne, sulten og sygdommene i de tyske KZ-lejre, så havde jeg dog haft dette alternativ at tage stilling til. Mange lidelser ville jeg have været sparet for. Men i så fald ville der stadig have eksisteret et tilbagevendende memento, som det ville være svært at leve med. Det kan godt være svært at tage en afgørende stilling for sit eget vedkommende, når der også er medmenneskelige faktorer, der spiller ind.

Det var ikke alene gestapofolk, der i civilt antræk blandede sig imellem soldaterne og de almindelige passagerer på perronen. Også flere af mine venner blandt modstandsbevægelsen kunne jeg nikke genkendende til. Det var rart at modtage et meget sigende blink fra deres øjne. Begivenhederne var under observation fra deres side også.

Gennem en banemand fik jeg sendt besked til min hustru om, at jeg opholdt mig på banegården. Hun styrtede af sted, men kom for sent. Toget var kørt, da hun ankom til banegården, så vi oplevede ikke et gensyn. Det var meget bitert for os begge. Meget sent samme dags aften var vi tilbage i Frøslevlejren. Næste togtransport i kreaturvogn gik sydpå i oktober 1944. Gensynet måtte vente til 8. maj 1945, da jeg kunne sende et telegram med ordlyden: »Er på vej hjem. Kommer sent i aften.«

Robert Dahl

Fra Vestre Fængsel

Når man tænker tilbage på de fjerne tider omkring nytår 1943 i Vestre Fængsels tyske afdeling, fortøner ubehagelighederne sig i baggrunden. Det var før torturen satte ind, så det drejede sig mest om anvendelse af »pipcelle«, indtil man lovede at tilstå, og meget begrænset forbindelse med omverdenen med hensyn til besøg, breve og lignende. Derimod står mindet om tyskernes evneløshed stadig stærkt for en. Det gjaldt *alle* spørgsmål, fra det mindste til det største. De kunne ikke selv finde ud af det fornuftige i at meddele os, i hvilke timer vi ikke måtte forstyrre »herrefolket« i dets eftermiddags-søvn. Bøger fra »fjendtlige lande« var forbudt, men en modstandsbog som »Rid i nat« fik vi ind. Fingeraftryk lå helt uden for enhver tanke, og da vi blev fotograferet, kunne vi upåtalte hjælpe til, at ligheden blev ringest mulig.

Deres mål i selve »sagen« var ved hjælp af mange trusler og løgne at få en tilståelse om, hvad de vidste i forvejen, og så har de håbet på med det samme at få noget mere at vide også.

Ved min anholdelse havde

de medtaget en stor bunke privat brevveksling og konvolutter med avisudklip m.v. Men ikke i eet eneste forhør har de foreholdt mig noget som helst af disse bilag. Og da dagen omsider oprandt, da man - ikke blev løsladt, men overført til den danske afdeling for at få dom i byretten, fik man overgivet en pakke med hele den del af disse papirer, der var uden interesse for sagen. Det var meget interessant at studere tyskernes understregninger og bemærkninger i brevene, thi disse var studeret meget flittigt. Så meget desto større blev overraskelsen, da jeg en dag i en af konvolutterne med avisudklip opdager 3 eksemplarer af »Frit Danmark« og 2 af »Land og Folk«! Da brast den sidste rest af tro på tyskernes grundighed og gestapos evner.

»Gestapo har en stærk hånd, men en svag hjerne«, var hurtigt blevet nordmændenes erfaring. Herhjemme viste håndens styrke sig først rigtigt efter den 29. august. Men hjernen! Det, der sad inden for hjerneskallen, fortjente ikke engang betegnelsen grød, thi grød kan dog få en tanke!

R. Prytz
Landsretssagfører

Grundstenen lagt til nyt KZ-mindehus i Ladelund

LADELUND. I tilknytning til en mindehøjtidelighed i og ved Skt. Petri-sognekirken i Ladelund på 50-årsdagen for starten på anden verdenskrig blev grundstenen lagt til en udstillingspavillon, der opføres ved kirkegårdens gravanlæg for ofre fra den KZ-lejr, der fandtes ved landsbyen.

I pavillonen skal udstilles dokumenter og fotografier, der beretter om Ladelundlejrens eksistens. Materialet er samlet af elever på Auguste-Viktoria-skolen i Flensborg under ledelse af Jörg-Peter Leppien.

Det koster ca. 300.000 mark at opføre pavillonen.

Finansieringen er sikret gennem tilskud fra forbundsregeringens indenrigsministerium, landet Slesvig-Holsten, Nordfrislands amt - samt kommunerne Ladelund, Bramstedlund og Vestre. Den slesvig-holstenske kulturfond har alene bidraget med 187.000 mark.

Grundstenen blev lagt af formanden for Ladelundmenighedens udvalg for KZ-gravene, Manfred Koch.

REPLIKKEN:

- Ikke så få optimister er blevet pessimister, fordi de har kautioneret for en anden optimist.

Esbjerg:

Historisk Samling arbejder videre

»Fonden: Historisk Samling fra besættelsestiden 1940-45« er oprettet maj 1986 af rektor for Esbjerg Seminarium Palle Schmidt.

Ved oprettelsen har Palle Schmidt givet sin store samling af originale illegale blade, bøger og dokumenter m.v. fra besættelsestiden til fonden og et kontant tilskud til driften. Der er endvidere modtaget tilskud fra en række fonde, banker og private til fortsat udbygning af samlingen, og der er indgået en aftale med Esbjerg Kommune, så Esbjerg by stiller lokaler til rådighed og yder et årligt tilskud til driften.

Allerede i 1943 begyndte Palle Schmidt, der deltog aktivt i modstandskampen, indsamling af dokumentationsmateriale om besættelsen. Efter befrielsen er denne indsamling fortsat ved køb på bogauktioner, hos antikvarboghandlere og private og ved gaver fra tidligere modstandsfolk.

Palle Schmidt har i mange år haft et nært samarbejde med »Det kgl. Bibliotek«, »Frihedsmuseet«, »Bangsbomuseet« og mange andre museer og samlinger og med en række privatpersoner, der også indsamlede sådant materiale. Samarbejdet har udmøntet sig i udveksling af oplysninger, dubletmateriale m.v.

Formålet har et klart sigte

Samlingens mange tusind originale dokumenter og aktstykker m.v. står til rådighed for historisk forskning, udstillinger, pædagogisk oplysningsvirksomhed rettet mod folkeskolen, gymnasier, seminarier m.v. og iøvrigt for alle interesserede, som søger oplysninger om Danmarks besættelse.

Originale aktstykker kan kun benyttes på samlingen eller på Byhistorisk arkiv. Kopier af aktstykker kan fås mod betaling.

I den udstrækning det er

muligt kan der ydes sagkyndig bistand til at finde frem til oplysninger, der søges.

Det er en forudsætning for brug af oplysninger fra samlingens dokumentsamling, at der ikke offentliggøres oplysninger, der kan krænke privatlivets fred.

Samlingens indhold

Samlingen omfatter mellem 20.000 og 25.000 aktstykker med hovedvægten på illegale blade, bøger, flyveblade, småtryk, opråb samt Udenrigsministeriets, Rigspolitichefens og en række politiske partiers fortrolige meddelelser om begivenheder under besættelse. Endvidere er der talrige dokumenter om modstandsbevægelsens opbygning, om sabotage, om engelsk og tysk propaganda, om en lang række enkeltbegivenheder og personlige beretninger, og meget andet.

Der er udarbejdet en række registranter om de forskellige hovedgrupper, som samlingen er inddelt i, så det er muligt at finde oplysninger om særlige begivenheder eller personer.

Samlingens opdeling i hovedgrupper og undergrupper svarer til »Frihedsmuseet« registrant.

Særlige udgivelser

Der er fremstillet en lang række fotokopioptyk af illegale blade, dokumenter, illegale sange, m.v.

1. »Esbjergbøgerne«, et tobindsværk med kopi af forskelligt originalt kildemateriale vedrørende Esbjerg under besættelsen.

2. Genoptryk af de to vigtigste illegale blade, der blev udgivet i Esbjerg, »Vestjyden« og »Sydvestjylland«.

3. »Illegale sange og digte«, et tobindsværk, hvor sange og digte er kopieret, og der er tilføjet oplysninger om forfattere m.v.

4. »Nedkastede flyveblade«, en registrant af alle de flyveblade m.v., der blev ned-

kastet over Danmark under 2. Verdenskrig med afbildning af flyvebladene og noter om fremstilling, nedkastning, fund m.v.

5. »Sort Propaganda«, en bog om den hemmelige engelske propaganda, der skulle nedbryde de tyske soldaters moral. En psykologisk krigsførelse, som senere er blevet betegnet som den 4. våbenart efter hær, flåde og luftvåben.

6. En lang række undervisningsopgaver til brug i folkeskolens ældste klasser, hvor kopier af originalt illegalt materiale indgår som kildemateriale til forståelse af besættelsestiden.

Ordningen og registreringen af samlingen er sket ved frivillig arbejdskraft, og bestyrelsen takker de mange medarbejdere for deres hjælp.

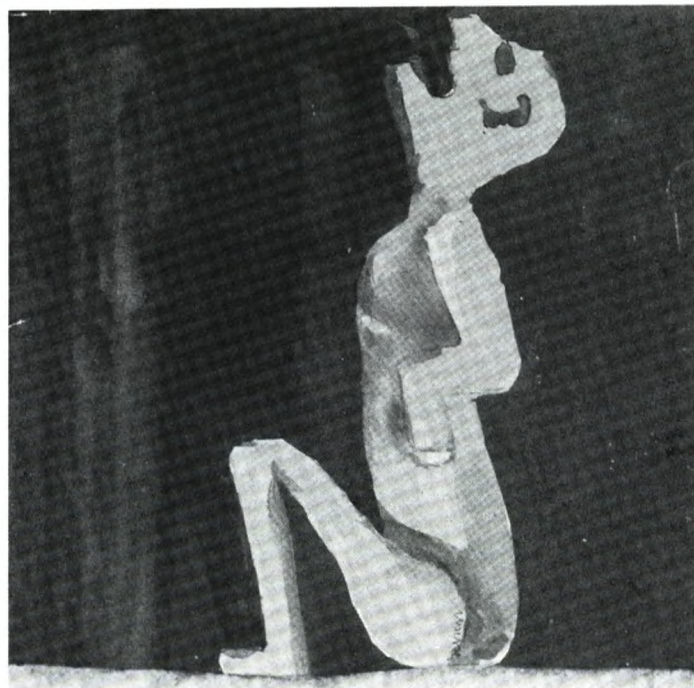
Jødiske børnetegninger fra Hitler-Tyskland

Maleren, tegnelærer og kunstpædagog ved jødiske skoler i Düsseldorf og Berlin, Julo Levin, var født 1901 og havde bl.a. en god kunstneren, Frantz Monjau.

Allerede i 1933 anholdtes Levin, aktiv i det tyske kommunistparti, første gang af nazisterne, men han slap kort efter ud igen. Nu med male- og udstillingsforbud over sig. Og satte til gadefejning o.l. Men i 1936 kom han til en jødisk skole i Düsseldorf og to år senere til en lignende

skole i Berlin. Endnu frem til 1941 kunne han undervise her. I 1943 kom han til KZ-lejren Auschwitz, og året efter endte Monjau samme sted. Begge omkom der.

Men Levin var, så længe det var muligt, en altid inspirerende lærer for de jødiske børn, hvis oplevelser skinnede tydeligt igennem i de tegninger, han fik dem til at lave. Altid på frie præmisser. Og han og Monjau samlede en bunke af disse børnetegninger og fik dem gemt væk.

En jødisk Düsseldorf-pige i 9. klasse. Ilse Marx har tegnet dette billede af den lidende Job. I øvrigt omkom de fleste af de børn, der tegnede her. På linje med deres forældre og andre tyske jøder.

Monjaus ikke-jødiske hustru, Mieke, blev ikke arresteret, og hende kan man takke for, at den store samling jødiske børnetegninger fra disse mørke og skæbnsvangre år under Hitler (ialt 750) blev gemt væk og reddet.

I 1983 skænkede hun samlingen til bymuseet i Düsseldorf. Tegningerne fra 1936 til 1941 har fx motiver fra familien, hjemmet, synagogen, andre fra Afrika og Mellemøsten. Måske i forbindelse med, at man i nogle jødiske kredse, forståeligt nok, tænkte på udvandring til Palæstina.

Mange tegninger virker glade og ubesværede, andre er mere trykket af alle de ydre voldsomme begivenheder. Således »Krystalnatten« i 1938. Og der er mange bibelske billeder. Flere gange går motivet med den lidende Job igen. Og enkelte billeder viser direkte befolkningens tvangs-tilbedelse af Hitler og

Børnenes lærer, maleren Juno Levin, her knap 30 år gammel.

af hans slæng i den tid, børnene stod midt i.

Et udsnit af samlingen har allerede været vist på museer i London og Paris. Og skal siden til New York. Skive Museum har netop haft 120 af disse tegninger på besøg på en interessant sær-udstilling. Og 4. marts til 9. april kan udstillingen ses på Gammel Holtegård ved København.

Johs. Rasmussen

Chr. Helmer Jørgensen har besøgt udstillingen på Gl. Holtegård. Herom skriver han bl.a.:

Børnesamlingen, af hvilke udstillingen viste 100 værker, omfatter i dag mere end 1200 i tal. Når de i dag eksisterer, skyldes det mere end nogen anden deres lærer, maleren Julio Levin (f.5/9-1901). Han var uddannet på Düsseldorf Kunstakademi og gennemførte talrige udstillinger af egne værker, indtil han som jøde mødtes af et male- og udstillingsforbud umiddelbart efter sin første arrestation i juni 1933. Han blev derefter idømt tvangsarbejde som gadefej og kirkegårdsarbejder.

Ved påsketid 1936 fik han imidlertid ansættelse som tegnelærer ved den jødiske privatskole i Düsseldorf, senere fra 1938 ved to jødiske skoler i Berlin. Selv om han trodsede forbudet mod at male, fandt han det imidlertid langt mere essentielt at inspirere sine elever til at tegne og male. Måske forudså han allerede dengang deres død i det kommende holocaust, og at de kunne leve videre i deres egne værker.

Han blev gentagne gange opfordret til at flygte til ud-

landet, men sagde bestemt: »Her er jeg sat, her er min livsgerning.« Han gemte omhyggeligt alle tegninger og fordelte dem blandt venner og bekendte. Mange gik tabt under bombardementerne, men som sagt er det i årenes løb lykkedes at samle et stort antal - også i udlandet.

I sin gerning som lærer blev han ofte afbrudt af arrestationer og længere fængselsophold. Sidste gang var i maj 1943, hvor han endte i en transport til Auschwitz og ankom den 19/5. Siden hørte man ikke fra ham, og hans dødsdag kendes ikke.

PS. For eventuelt interesserede kan det oplyses, at udstillinger med lignende indhold findes i bl.a. Theresienstadt, Prag og Yad Vashem i Jerusalem. Herhjemme præsenterede Kirsten Kjærs Museum i Frøstrup (Thy) for få år siden nogle tegninger fra opsamlingslejren Gurs i det sydlige Frankrig. Der pågik da drøftelser om en mulig fremtidig deponering et eller andet sted i Danmark.

Chr. Helmer Jørgensen

Per Ulrich udstiller

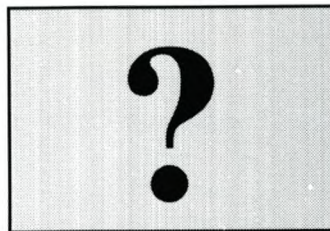
Kunstnerkredsen Kammeraterne holdt fernisering lørdag den 27. januar i Den Frie Udstillings Bygning i København. Blandt udstillerne var Per Ulrich, vor fangekammerat fra Sachsenhausen-Neuengamme. Der var åbent daglig indtil søndag den 11. februar.

Modstand mod Hitler

I tiden frem til den 2. februar var der på lærer-seminariet i Flensborg, PH, lejlighed til at se en udstilling om modstanden mod nazi-regimet. Udstillingen var arrangeret af bl.a. fagbevægelsen og af sammenslutningen af forfulgte i perioden 1933-45, VVN, og som et led i udstillingen blev der arrangeret en diskussion mellem aktive modstandsfolk, der blev forfulgt af nazi-regimet, og unge flensborgere.

Arrangementet fandt sted i PH-kantinen (mensaen).

Kære redaktør!

Du nævner jævnlige den franske fangeforening »Amicale de Neuengamme«. Hvad ligger der i dette navn?

Karl Hansen

Svar: Ordet *Ami* står for *ven*. *Amicale* står regelret for: *En forening af personer, der har den samme interesse.*

En af vore fangekammerater ynder at oversætte: *Kammeratskabsforening. En meget franskkyndig siger hertil, at dette går an i denne forbindelse.*

F-k.

BØGER

Da Shellhuset blev bombet...

Peder Hove: En dag i marts. Shellhusbombardementet. Roman. 164 sider. 196 kr. Gyldendals Forlag

Den 50-årige forfatter og fhv. canadisk og dansk jagerpilot Peder Hove har gjort det kunststykke at skrive en spændingsroman over det dystre emne, hvordan Gestapo-hovedkvarteret i København, Shellhuset, blev bombet af Royal Air Force den 21. marts 1945.

»Jeg var der«

Begivenheden er beskrevet i mange artikler og en række bøger, set fra forskellige synsvinkler. Men aldrig før i romanform. Blandt de bøger, undertegnede især husker, er forfatterinden og præsten Elisabeth Lyneborgs »Jeg var der«. Hun var nemlig blandt de småpiger, som mirakuløst blev reddet, da den katolske Den franske Skole var et af de uskyldige ofre, da Gestaporeden skulle udraderes. Ved Den franske Skole var der mange ofre. Blandt elever, nonner og lærerinder. Jeg kendte selv en sådan ung lærerinde, som gik til. Rettere af mine forældres bekendtskab. Og på Shellhuset var mellem de reddede danske fanger fra de øverste etager også en fætter til mig, politiassistent Marius Svendsen. Selv var jeg vist endnu ikke kommet fra Vestre Fængsels tyske afdeling til Frøslevlejren.

Tilbage til Hoves bog. Fra dansk side var major Svend Truelsen den store planlægger, som fra Danmark skaffede oplysninger af mange slags. Man vidste godt, fra både RAFs og danske modstandsfolks side, at der kunne blive store civile tab.

Og fx sad en række fremtrædende danske modstandsfolk som fanger i tagetagen, gidsler må man sige, de var. Englænderne lavede en nøj-

agtig model af Shellhuset og de allernærmeste omgivelser.

Angrebet var længe ønsket af ledende danske modstandskredse, fordi Gestapo og deres stikkere var nået langt med at indkredse, hvordan modstanden var organiseret i Danmark, her igen især i København. Og vidste meget om, hvem der stod i spidsen. Kort før jul 1944 startede tyskerne (ved feltmarskal von Rundstedt) en modoffensiv mod den allierede fremrykning. Tyskerne lavede et panserfremstød gennem Ardennerne, så RAF kunne ikke tænke på Shellhuset. Sidst i januar 45 skulle det så være.

Men nu arbejdede vejrguderne imod. Og stadig mere indtrængende bad danske kredse om, at luftangrebet mod Shellhuset skulle komme. Man vidste (fx gennem telefonaflytning mellem Pancke i København og myndigheder i Berlin, 10.3.45), at tyskerne stod foran en ny anholdelsesbølge. Ole Lippmann var en tur illegalt i Danmark for at se, hvor galt det stod til.

Danske gidsler under taget

21.3.1945 sad 26 danske fanger i Shellhuset. Mange af dem prominente. Fx Mogens Fog. Og politikeren Poul Sørensen. RAF havde hjemkaldt 17 Mosquitos bombefly og 31 Mustangjagere (sidstnævnte 1-motorers og 1-mands betjente til at beskytte og ledsage bombefly) fra forskellige flyvepladsen i England og Frankrig. Turen til Danmark bød på stærk vind, saltlag og usigtbarhed over Nordsøen, hvor man gik lavt for ikke at ses på de tyske radarskærme. Undervejs må 3 Mustangjagere vende om, bl.a. fordi man rammer nogle mågeflokke.

Inde over Danmark bemærkes flyene nok enkelte steder, men ingen slår alarm. Ved angrebene i København tager enkelte fly fejl og bomber forkerte steder på Vesterbro, så nogle huse rammes og en del mennesker dør. Det tyske flakskyts er ikke slemt. Kun frygter RAF skydningen fra krydseren »Nürnberg« i Københavns havn. Enkelte fly rammes og når ikke tilbage. Nogle tyskere er bange

for, at også Århus skal bombes. Flere højtstående Gestapofolk, Bovensiepen, Hoffmann og Bunke, var netop taget til begravelse af en kollega, der havde taget sit eget liv. Hans selvmord blev deres redning.

Men op mod 200 i Shellhuset, Gestapofolk, kontorister og vagter omkommer. Og flere danske fanger dør efter springene ned fra store højder, i det nu søndersprængte hus. Således Karl Wedell-Wedelsborg og Mogens Prior.

På Den franske Skole er der 80 dødsopfre, unge som gamle. Altså en kostbar operation på både dansk og britisk side. For ikke at tale om hos tyskerne. Men det var jo også meningen at gøre Gestapo i Danmark groggy, fordi de lige til det sidste, uanset modgangen på fronterne, var uhyre farlige for fx danske patrioter...

En udmærket bog af Peder Hove.

Johs. Rasmussen

Vera Lyn synger for tropperne rundt på Englands fronter.

re mod Holland og Belgien. Ja, allerførst den brutale nedkæmpelse af det sagesløse polske folk.

Bogens sidste hundrede sider, ved H. Kirchhoff, siger så noget om, hvorfor krigen brød ud i september 1939. Og vi hører om de to første krigsår, 1939-41. Her kommer man ind på den megen tyske selv-tægt og brutale fremfærd mod folk og fæ. Både hjemme: mod kommunister, socialdemokrater, de kristne og en del andre, som stod Hitler i vejen. Og ude i Europa begyndte man, hvor man kom frem, at sætte sig på olie, maskiner, madvarer, tøj (tænk fx bare på, hvor den russiske vinter kom bag på de tyske soldater). Ondskaben sættes i system med koncentrationslejre overalt i Tyskland. Først, til 1939, mod ens egne

Historisk værk i høj klasse

Henning Poulsen: Hitlers krig. 325 sider. 288 kr. Gyldendals forlag.

I forbindelse med, at vi nu i 1989 og 1990 rundet 50-året for 2. verdenskrig, har Gyldendal ladet udarbejde et fornemt storværk i to bind, nemlig »Hitlers krig« ved Henning Poulsen og med bidrag af Hans Kirchhoff. Og et andet bind »Den store alliance« ved rektor og professor Aage

Trommer, Odense Universitet. Her vil vi behandle førstnævnte bind.

På de første 232 sider fortæller professor Henning Poulsen, Århus, der har flere værker om nazismen og nyere europæisk historie bag sig, lidt om baggrunden for det desperate Tyskland, som følte sig udbyttet og underkuet efter nederlaget i 1. verdenskrig og en hård Versailles-

fred.

Hitler og hans kumpaner ville have »Lebensraum«, altså kolonier og albuer mod især Østeuropa. Det kom der meget ondt ud af, som mange af Pigtråds læsere ved en del om.

Mussolini og Hitler fandt sammen. Siden også Japan. man indlemmer Østrig, siden Czekoslovakiet, overfalder Danmark og Norge. Går vide-

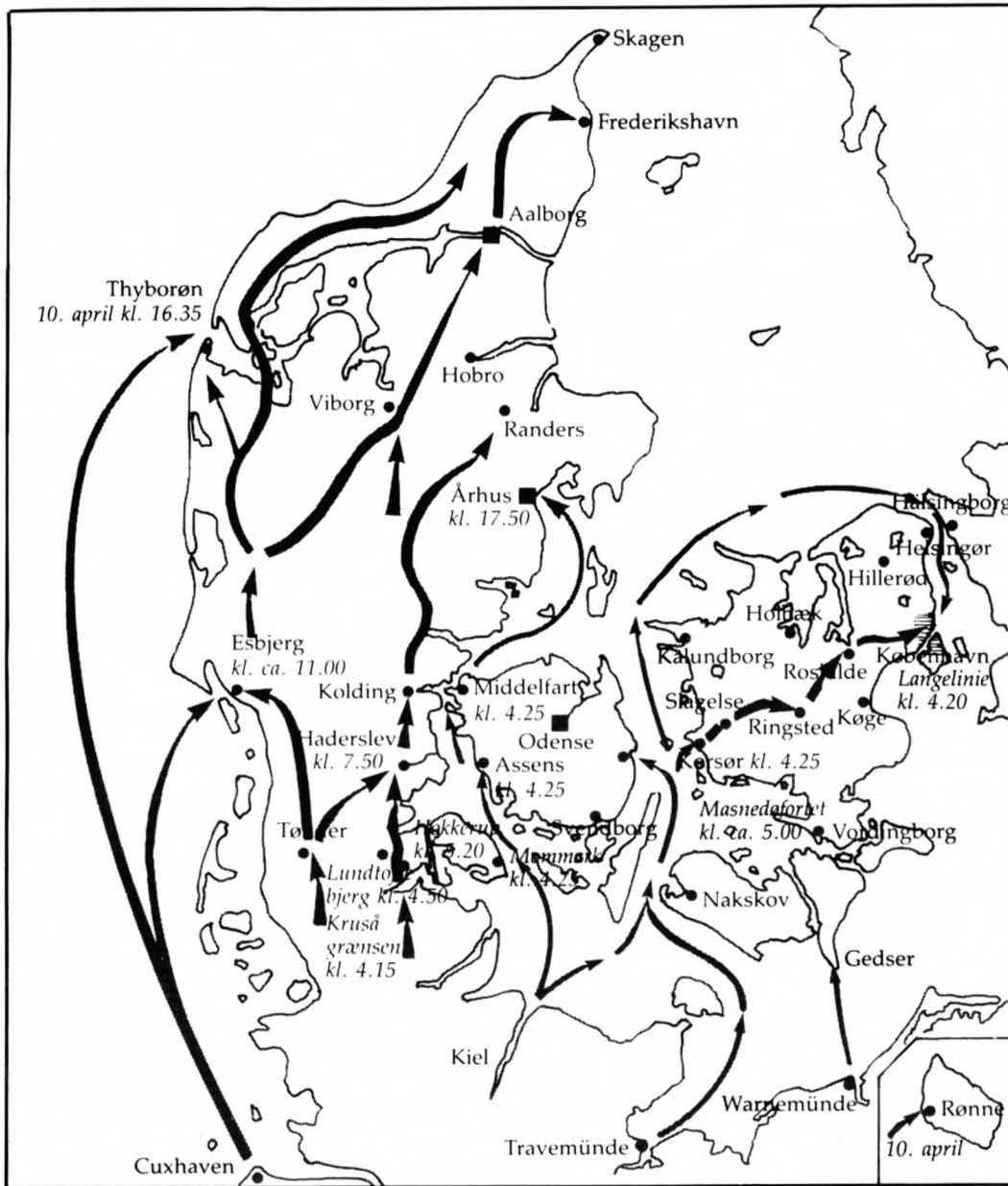

Den polske jøde stod lavest i nazi-rangordningen. Her, oktober 1939, klipper SS-soldater hår og skæg af en polsk jøde.

Franske flygtninge, sommeren 1940. Når de strømmede ud på gader og veje, spærrede de ofte for militærets bevægelser.

Kortet viser, time for time, hvordan tyskerne besatte Danmark den 9. og 10. april 1940.

modstandere. Derpå mod alle de genstridige i de besatte lande, som ikke ville antage de ariske teorier om Herrefolket og dets brutale form for ret. Tænk på jøderne, som blev jaget sammen i land efter

land. Og udplyndret og brugt som arbejdskraft, til man gasede dem i fx Auschwitz-lejren i Polen. Bag det hele står SS, Gestapo og såkaldte »tyske jurister« og »tyske kristne«, hvad det så ellers var.

Bogen bringer forskernes sidste vidnesbyrd og teorier om, hvordan al dette kunne ske. Og hvordan det blev gjort. Bogen, også rig på et stort og mangesidet billedstof, slutter med 1941.

I næste bind, ved Aage Trommer, behandles resten af krigen, 1942-45. Og igen hvorfor det måtte gå, som det blev tilfældet.

Johs.Rasmussen

Søn af overløberne

Gynther Hansen: »Soldaterne«. Roman. 144 sider. Gyldendals forlag.

Forfatteren Gynther Hansen, med en række romaner bag sig siden debut'en i 1965, havde i 1988 succes med »Hit-

ler, min far og mig«, som viser noget om en drengs og siden en mands higen og søgen efter en identitet, når man er vokset op mellem sønderjyder og af dem især de, der blev forrædere i større eller mindre grad. Jævne, oversete mennesker, som nu ser en chance for arbejde og sociale forbedringer.

At det, naturligvis havde vi nær sagt, går helt anderledes til sidst, volder især stor skade på husets yngste, en følsom og begavet skoledreng, ser man her. Og nu, i »Soldaterne«, fortsætter Gynther Hansen fortællingen om drengen Ernst. Og om forældrene, hvor især faderen er den bløde vare, uden noget ondt i.

Men altså med på vognen, når det gælder at være kok på en tysk kaserne. Værst er Ernst's storebroder, Karl Georg, som køber ind til en række tyske kaserner og lever og svirer med nogle af befalingsmændene.

Jeg kan godt forstå, at drengen Ernst har sine grusomme stunder, og at meget i ham går itu.

Forlaget hævder, at bogen her er den første, som skildrer livet i en tysk soldaterkaserne i Danmark under krigen.

Jeg vil hellere sige, det er en skildring af Ernst's efterhånden noget blandede fornemmelser. Hvor hører han til? Han fatter efterhånden, at mange ikke vil kendes ved familien. En utryk opvækst for Ernst.

Jeg husker i øjeblikket endnu en forfatter og journalist, som har skildret noget af dette. Manfred Spliedt har udgivet flere bøger om besværlighederne for en dreng i et hjemmetysk hjem i Sønderjylland. Hvis jeg må udtrykke det på den måde, så havde fjenden det måske heller ikke altid så let.

Men de havde jo, som vi andre, selv valgt side. Sjældent for det gode. Hitler var ingen rar arbejdsgiver. Det ved fx enhver dansk kz-fange. Som Sylvia Salvesen engang sagde det: »Tilgiv! Men glem aldrig«.

Johs.Rasmussen

Den rumænske fascistiske »Jerngarde« aflægger ed til landets ny magthaver, general Antonescu. Her mødte repræsentanter fra Tyskland, Italien, Spanien og Japan op.

Fangesammenslutningen

Bestyrelsesmøde blev afholdt den 16. november 1989 i Frihedsfondens lokaler. Dagsorden den sædvanlige.

Alle foreninger var repræsenteret undtaget Theresienstadtföreningen.

Formanden, Villy Mørk Jensen, bød de fremmødte velkommen og gav derefter ordet til sekretæren, Solveig Skjøtt, som oplæste protokollen, der efter en enkelt rettelser blev godkendt.

Formanden startede med at oplæse et takkebrev fra kontorchef Anna-Lise Clausen for gaven til hendes 20 års jubilæum på Frihedsfondens kontor. Han havde deltaget i 9. april-udvalgets møde i Statsministeriet, og der havde han forelagt Landsforeningen Gestapofangernes ønsker til mindehøjtideligheden den 9. april på Rådhuspladsen.

Valg til Bernadottégården

Ved en skriftlig afstemning blev følgende 4 valgt til bestyrelsen for Bernadottégården: John Nielsen, Ove Laursen, Birgit Fischermann og Helge Hansen. Derefter blev John Nielsen valgt til bestyrelsesformand på Bernadottégården i Roskilde.

John Nielsen takkede for valget og udtalte, at han ville gøre alt for at leve op til den krævende post, og at han håbede, at der fremover ville være enighed blandt Sammenslutningens 4 repræsentanter, så de på værdig måde kunne repræsentere vore kammerater dernede.

Villy Mørk Jensen håbede også på fred på Bernadottégården og fremhævede samtidig, at Bernadottégårdens forstander selv måtte køre sit personale, og det skal ingen blande sig i, heller ikke bestyrelsen. Dette gav den tidligere formand for Bernadottégårdens bestyrelse, Jacob Jensen, formanden ret i, og mente, at forstanderen og bestyrelsesformanden kunne

ordne meget ved tilrettelæggelsen af dagsordenen.

Han havde desuden foreslået på det sidste Bernadottémøde, at vore 4 repræsentanter får diæter på lige fod med de 3 kommunale bestyrelsesmedlemmer. Dette forslag var blevet enstemmigt vedtaget og var blevet tilsendt Roskilde kommune.

Foredrag på plejehjem

Anna-Lise Clausen fortalte derefter om et foredrag, hun havde holdt på det jødiske plejehjem i Krystalgade om erstatningsloven, og en læge havde uddybet KZ-syndromet.

Beboerne havde været meget glade for besøget og havde sendt et pænt takkebrev. Der var også forhandlinger i gang med et andet plejehjem, hvor det ville have betydning for beboerne at få noget mere at vide.

Oplyste endvidere, at nogle medlemmer af Frihedsfondens kollegiebestyrelse havde ønsket, at staten overtog fondslokalerne for at få dem omdannet til kollegieværelser. Alumnerne på kollegiet var dog af en anden mening, idet de ønskede, at Friheds-

fonden blev boende fremover.

Gaver til begge Bernadottégårde

Kassereren Bernth Johannesson foreslog, at begge Bernadottégårdene får bevilget kr. 1.000 hver. Det vedtoges enstemmigt. Sammenslutningen af Erhvervshæmmede skal i nær fremtid have et møde med Folketingets socialudvalg. Bernth Johannesson havde modtaget et brev samt en opringning fra Centrumdemokraternes folketingskandidat Herluf Rasmussen, som ville foreslå, at kriteriet om hædersgaven eventuelt bliver lavet om.

Herefter redegjorde de forskellige foreninger for deres dels afholdte og dels kommende aktiviteter.

Sammenslutningens repræsentantskabsmøde afholdes onsdag den 14. marts 1990 kl. 13.00 i Parolesalen, Nyrupsgade.

Næste møde blev berammet til torsdag den 15. februar.

Formanden afsluttede mødet og ønskede alle en glædelig jul og et godt nytår.

Solveig Skjøtt
Sekretær

KZ-Gedenkstätte Neuengamme
Dokumentenhaus
Außenstelle des Museums für Hamburgische Geschichte
Neuengammer Heerweg
2050 Hamburg 80
Telefon 040/723 10 31
Geöffnet dienstags - sonntags 10 - 17 Uhr
Führungen auf Anmeldung über
Museumspädagogischer Dienst 040/291 88 27 52

Verkehrsverbindungen:
S-Bahn S 21 bis Bergedorf, von dort Bus Linien 227, 327 und 229 bis Haltestelle Neuengammer Heerweg

Mange har spurgt om adressen på Dokumentenhaus i Neuengamme og tilkørselsvejene. Her er svaret på begge spørgsmål.

Repræsentantskabsmøde

Sammenslutningen af Danske Fanger fra Frihedskampen 1940-45 afholder repræsentantskabsmøde

Onsdag den 14. marts 1990 kl. 13.00

i Parolesalen, Nyrupsgade 22, København V.

Dagsorden:

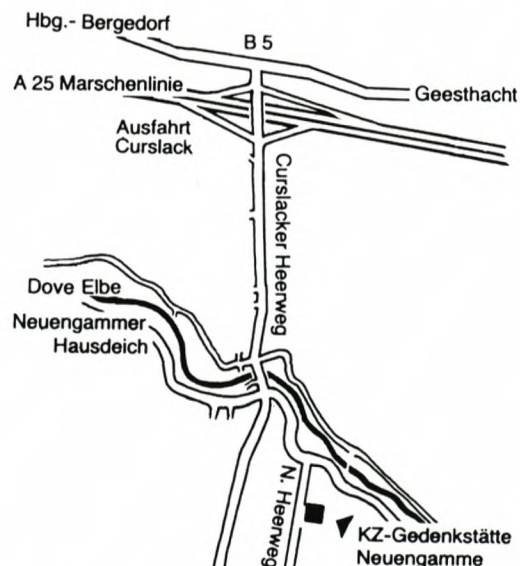
1. Valg af dirigent
2. Oplæsning af protokol
3. Aflæggelse af beretning for Sammenslutningens virksomhed siden sidste ordinære møde
4. Aflæggelse af regnskab for Sammenslutningen
5. Eventuelle indkomne forslag
6. Valg af formand, resp. kasserer og sekretær
7. Valg af to revisorer og en suppl.
8. Eventuelt.

Formanden vælges på de ulige år, kasserer og sekretær på de lige år, alle for to år. I øvrigt konstituerer bestyrelsen sig selv.

P.b.v.
Villy Mørk Jensen

Kammeraternes hjælpefond

er raske
kammeraters
hilsen til de syge

Eigil H. Larsens Eftf.

v/ P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v/ Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telf. 01 11 07 87

6-dages busrejse til Leipzig med besøg i Buchenwald m.v.

Tidspunkt: Afrejse fredag den 8. juni 1990, kl. 10.30.

Hjemkomst onsdag den 13. juni 1990, kl. ca. 20.30.

Afrejsested: Sønder Boulevard ved Enghave Station.

Antal deltagere: 48 personer (i bus).

Af hensyn til, at der ved rejsen i 1989 var så stor tilslutning, at ca. 20 personer ikke kom med, hvilket bekræfter, at der stadig er/var interesse blandt klubbens medlemmer for en gentagelse af en »Buchenwaldrejse«, har bestyrelsen i samarbejde med 65-FERIE besluttet atter at søge foretaget en sådan rejse.

Vi har igen i år valgt at bruge 6 dage til rejsen, idet det viste sig sidste gang, at rejsen blev langt mindre anstrengende, når vi har mere tid.

At rejsen bliver en smule dyrere er mindre betydningsfuldt, hvilket bekræftes af den store interesse, der er.

1. dag: Afrejse fra København. Forinden er eventuelle jyder/fynboer afhentet i overnatningshotellet. Vi foretager undervejs til Gedser opsamling af rejsedeltagere, der har fundet det praktisk at stige på undervejs.

Vi forventer at ankomme til Gedser færgehavn kl. ca. 12.45.

Færgen afgår kl. 13.35 til Warnemünde. Under overfarten spiser vi frokost om bord. I Warnemünde får vi danskaltende guide i bussen, og guiden følger med os, til vi atter når Warnemünde.

Efter ekspeditionen i grænsestationen kører vi sydpå, og undervejs til Leipzig spiser vi kl. ca. 18.30 middag. Muligvis i Neurubin. Efter middagen fortsætter vi til Leipzig, hvor vi indlogeres i hotel Merkur. Forventet ankomst hertil kl. ca. 21.30.

2. dag: Rundtur i Leipzig. Lokal guide i bussen. Måltiderne i hotel Merkur.

3. dag: Heldagstur med besøg i Buchenwald. Vi starter

umiddelbart efter morgenmaden og kører sydpå, og vi forventer at ankomme til Buchenwald sidst på formiddagen. Vi besøger mindesmærket, hvor vi lægger en krans, og derefter går vi en tur i »Nationernes Gade«, inden vi spiser frokost i restaurant Ettersberg. Efter frokosten går vi ind i lejrområdet, hvor vi ser, hvad der er tilbage af lejren, og herunder besøger vi »Effektenkammer«, hvor der nu er indrettet museum.

Sidst på eftermiddagen kører vi tilbage til Leipzig, hvor vi spiser middag i hotel Merkur.

4. dag: Om formiddagen besøger vi udekommandostederne i Leipzigs omegn, såfremt der blandt deltagerne er stemning herfor. Frokost i hotel Merkur. Om eftermiddagen kører vi en tur ud i Tauchaområdet og ser, hvad man på sidste rejse fandt af levn fra krigens tid. Tilbage til Leipzig og middag i hotel Merkur.

5. dag: Heldagsudflugt til Torgau og Wittenberg.

I Torgau mødtes de allierede tropper med de russiske tropper i april 1945. Vi besøger mindesmærket herfor og lægger blomster. Frokost spises i restaurant i Torgau, inden vi fortsætter til Wittenberg, hvor vi besøger kirken, hvor Martin Luther virkede og huset, hvor han boede. Vi får lokal guide i Wittenberg. Sidst på eftermiddagen kører vi tilbage til Leipzig. Middagen spiser vi i hotel Merkur.

6. dag: Hjemrejse. Frokosten spises undervejs til Warnemünde. I Warnemünde tager vi afsked med guiden. Færgen afgår til Gedser kl. 16.30. Under overfarten spiser vi middag.

Forventet hjemkomst til København (Enghave Station) kl. ca. 20.30.

Prisen for hele arrangementet, altså buskørsel ud/hjem og under opholdet, færge ud/hjem, spisning på færgen ud/hjem, ophold og og fuld pen-

Buchenwald- klubbens ande- og flæskespil

Buchenwaldklubbens årlige ande- og flæskespil afholdtes onsdag den 29. november 1989 i kantinen, politistation 3, Bellahøj.

Aftenen blev en succes, og der blev igen sat deltagerrekord med i alt 184 fremmødte, og vi i klubbens ledelse er meget glade for, at vore medlemmer med pårørende slutter så talrigt op om vore arrangementer.

Spillelysten var stor, og de mange meget fine gevinster blev rimeligt fordelt over hele salen, og der var som altid i de senere år »fuld gevinst«, og dem var der ret mange af til alle, der havde »banko« i de ordinære spil.

I lotteriet blev lodderne udsolgt på rekordtid, og ikke alle, der ønskede det, nåede at få nogle lodder, selv om vi havde ladet foretage en vis »rationering«.

Vi vil her benytte lejligheden til at takke alle, der har støttet arrangementet ved at udarbejde og forære klubben fine ting, der alle blev brugt som gevinster i lotteriet.

Konklusionen af aftenen må være, at den var en stor succes, hvor alle hyggede sig i kammeratligt lag.

Vi takker hjerteligt, fordi I mødte så talrigt op og deltog i spillet.

BESTYRELSEN

Medlemsaften med damer

Så kalder Buchenwaldklubben atter til en kammeratlig aften, hvor vi spiser et lille måltid, og den foregår torsdag den 1. marts 1990 kl. 18.00 i Rigspolitiets kantine, Mitchellsgade 19-5.

Vi spiser: Nakkekam med rødvinssovs og grønsager, og derefter får vi kaffe og småkager.

Kuvertprisen er 75,00 kr.

Drikkevarer kan købes til moderate priser.

De af os, som deltog i vores stiftelsesfest den 19. september 1989, vil kunne huske, at Johs. og Kjeld var fraværende, og Hans A. blev det i løbet af kort tid. De to førstnævnte var på besøg i Buchenwaldklubben i Canada, og sidstnævnte tog til Paris for at deltage i Den internationale Buchenwaldkommités møde dér.

De vil alle tre i løbet af aftenen fortælle om deres oplevelser på disse rejser og vise billeder derfra.

Tilmelding til aftenen er nødvendig, og den foregår ved, at man på giro nr. 6 17 60 03, Buchenwaldklubben v/Ernst Steen, Vendersgade 6-4 th., 1363 København K, senest den 22. februar, indbetaler beløbet for deltagelse i aftenens arrangement.

Vel mødt til en hyggelig aften i kammeratligt lag.

BESTYRELSEN

sion i DDR, alle udflugter, incl. alle forsikringer og gebyr til rejsebureauernes garanti-fond, er - inklusive visum 2.600,- kr. for indlogering i dobbeltværelse. Tillæg for enkeltværelse 600,- kr.

Medlemmer med nærmeste pårørende er selvsagt velkomne til at deltage i rejsen, og såfremt de ikke kan fylde bussen op, er medlemmer med pårørende fra andre foreninger af fanger meget velkomne.

Tilmeldingspapirer og giroindbetalingskort fås ved henvendelse til klubbens sekretær Georg Andersen, Kongshaven 42 A, 2500 Valby, tlf. 31-17 47 88.

Beslut jer venligst hurtigt, og hvis I vil med på rejsen, ser vi meget gerne, at indbetalingen for rejsen sker snarest. (Vi får gode renter i Sprogforbundet), og indbetalingen må ske senest 1. april 1990.

PS: På grund af et særligt arrangement, kan vi atter i år tilbyde vore medlemmer med nærmeste pårørende, som bor vest for Storebælt, at rejse til København umiddelbart før rejsen, og rejse hjem umiddelbart efter rejsen, samt få hotelovernatning i København i samme forbindelse, alt sammen uden ekstra vederlag.

BESTYRELSEN

5 dages busrejse til Harzen med besøg i Neuengamme på hjemvejen

På opfordring fra flere af vore medlemmer har vi i år i samarbejde med »65-Ferie« foruden en Leipzigerrejse også arrangeret en Harzenrejse, hvor vi på hjemrejsen besøger Neuengamme.

Afrejse: Mandag den 25. juni 1990.

Hjemkomst: Fredag den 29. juni 1990.

Afgangssted: Sønder Boulevard ved Enghave station.

Antal deltagere: 46 personer (i bus).

Vi kører til Rødby og tager

med færgen over til Puttgarden, og under overfarten spiser vi middag, hvorefter vi fortsætter sydpå forbi Hamborg-Hannover og Hildesheim.

Vi forventer ankomst til Harzen kl. ca. 18.30, og her indlogeres vi i hotel Harz Stern i Hahnenklee. Hotellet er nyt og af 1. klasse, og der findes elevatorer, svømmehal m.v., og her får vi fuld forplejning under opholdet.

Under opholdet deltager vi i flere udflugter, bl.a. til Goslar, St. Andreasberg og Osterode, og vi deltager i en arrangeret festaften på hotellet i Hahnenklee. Det er muligt, at der også bliver en udflugt, der går østpå ind i DDR.

På hjemrejsen besøger vi Neuengamme, inden vi tager med færgen fra Puttgarden.

Prisen for hele arrangementet er pr. person indlogeret i dobbeltværelse kr. 1895. Tillæg for enkeltværelse kr. 200.

Sidste frist for indbetaling 1. april 1990.

P.S. Også på denne rejse har vi opnået et særligt arrangement for jyder og fynboer, som nærmere beskrevet under Leipzigerrejsen.

BESTYRELSEN

En hyggelig eftermiddagstur

havde undertegnede den glæde at deltage i med Landsforeningen Gestapofangerne Århus afd. Det var sidst i november 1989, og turens mål var Bernadotttegården i Hadsund.

Dette sted som bl.a. i bladet Pigtråd-Gestapofangerne flere gange har været så godt og smukt beskrevet. Mange besøgende har i artikler om-

talt det og givet udtryk for deres begejstring.

Længe havde jeg også ønsket og håbet på en mulighed for at se og opleve stedet.

Ikke alene byggeriet og beliggenheden er så lyst og venligt, men det allervæsentligste hele atmosfæren. Den, vi trives i og som gør tilværelsen mennesker imellem så menneskelig, så livgivende for tanke og sind. For uden næstekærligheden er vi ilde stedt.

Jul i Århus Ved Domkirken

Her talte rektor Helge Qvortrup, tidl. Aarhus Katedralskole. Han sagde:

- Hjemme har vi et gammelt broderi. Det er lavet på et stykke stramaj med gråt og brunt uldgarn, temmelig flosset og uensartet, og så lidt lyseblåt, sort og hvidt. Garnet blev i små portioner bragt ind i Vestre Fængsel i foråret 1944 - sommetider lykkedes det at få en lille pakke ind, sommetider blev den afvist - helt vilkårligt. Broderiet blev lavet af min svigerfar, da han var ved at komme sig efter en meget alvorlig infektion, og inden han blev sendt videre til Frøslev.

Broderiet forestiller en hvid due, der ses gennem et tilgittret vindue i en mørk mur; under duen er broderet ordet »Pax«, fred; over vinduet og på de to sider står bog-

Tak for en god og positiv oplevelse et smukt minde blandt hjertelige mennesker en lykkelig begivenhed rigere.

En taknemmelig gæst!

Samme gæst skænkede 500 kr. til vimpler til de beskyttede boliger samt plejehjemmet, hvilket foreningen takker mange gange for.

Edith Johansen
Formand

staverne L, V og J - Libertas, Veritas og Justitia, frihed, sandhed og retfærdighed.

Broderiet gengiver altså en fanges håb, men også erkendelsen af, at tingene hænger sammen: Ingen fred er varig, eller acceptabel, uden den frihed, der er sandhedens og retfærdighedens forudsætning.

Sådan oplevede han det, sådan oplevedes det af dem, vi i dag mindes: At de måtte sætte alt på spil for frihedens skyld. Ja, sådan udtrykte de det selvfølgelig ikke; de kunne vel ikke bare vælge at handle anderledes, end de gjorde, som anstændige mennesker, og for at få lidt indflydelse på, hvordan vores samfund kom til at se ud.

Håbet gik i opfyldelse, freden blev vundet, så vi i frihed kunne stræbe efter at arbejde

Højbjerg blandede kor underholdt med et frit julearrangement. (Foto: Edith Johansen).

for et samfund, bygget på retfærdighed og sandhed.

I de sidste måneder har vi set, hvordan andre folk, som i 40 år aldrig opgav håbet, har erhvervet deres frihed; lad os glæde os over, at en ny generation får mulighed for at bygge et mere retfærdigt Europa op i et samarbejde mellem frie folk.

Når vi i dag mindes vore døde blandt de millioner, der satte livet til for at fred og frihed kunne forenes, bruger vi symboler, ligesom fangen i Vestre Fængsel gjorde.

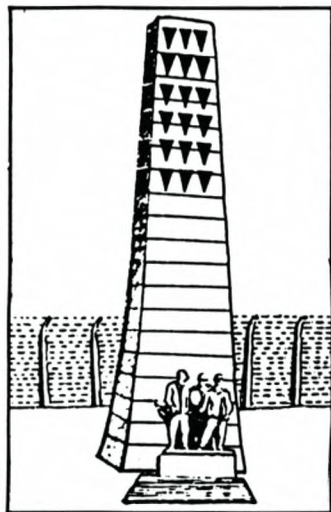
Det kors, vi samles under, betyder lidelse; at korset er tomt, betyder, at lidelsen førte til sejr.

Det er vigtigt for os, at vi kan samles her.

Det er vigtigt for alle, uanset alder, at de hver december, midt i glæden, også i fremtiden bliver mindet om, at fred og frihed ikke vindes uden ofre, at fred og frihed ikke bevares uden en stadig indsats, og at vi har en pligt

til, i samarbejde med andre, at hjælpe undertrykte til deres frihed.

Efter højtidelighederne på Vestre Kirkegård, 4. Maj-kollegiet og til sidst Skæring Hede mødtes man på Egå Marina. Under samværet holdt H. Strange Gaslet, Ebeltoft, foredrag om besættelsestiden, som han oplevede den på Sjælland, og Højbjerg blandede kor underholdt med et frit julearrangement.

Årsmøde i Odense

Landsforeningen af Sachsenhausenfanger i Danmark afholder årsmøde i Odense den 6. marts kl. 10 i Ældrecentret, Sct. Jørgensgade.

Mandag den 5. marts sammenkalder foreningen medlemmer og andre interesserede til en festlig sammenkomst i Ældrecentret, Sct. Jørgensgade kl. 18, hvor der vil blive serveret en dejlig middag bestående af 3 retter mad - kaffe og småkager og en halv flaske vin for en pris af kr. 110,- pr. næse.

Tilmelding kan ske til Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, Odense C, eller på tlf. 66-11 92 52 senest 25. februar.

Alice Kofoed
Sekretær

Tak!

På familiens vegne takker jeg for den store deltagelse og de mange blomster ved min far Jens Martin Sørensens (svigerfar) bisættelse.

Ellen

MINDEORD

Louis Artell

Formanden for De erhvervs-hæmmedes Sydfyns afdeling Louis Artell, Svendborg, blev 66 år.

Han fik et begivenhedsrigt og farligt liv, som kom til at præge hans indsats i de senere år.

Den unge kok fra Frederiksberg kom tidligt med i modstandsbevægelsen.

Gennem »Frit Danmark« kom han i »Holger Danske« med i talrige sabotager og skudepisoder, som kostede mange deltageres liv.

Artell blev såret flere gange, og da gruppen en nat faldt i en tysk fælde, blev han hårdt såret og efter tortur indlagt på Gentofte sygehus, hvorfra kammerater befriede ham og fik ham til Sverige.

Her fik han til opgave at kontrollere de tyskerhåndlangere, som flygtede til Sverige. Da tyskerne overgav sig i Danmark, men ikke i Norge, drog han til Norge og var med i befrielsesaktionen der.

Tilbage i Danmark deltog han som undersøger i retsopgøret mod nogle af de store tyskervenlige grupper, men derefter tog han fat i det gamle fag og virkede på flere store københavnske hoteller. På Fyn traf han sin kone Kitty, og i Faaborg og Hårby drev de konditori, men i 1970 blev han indhentet af KZ-syndromet og blev delvis uarbejdsdygtig.

Medens hans kone drev forsamlingshuset i Gudbjerg, begyndte han det store for tjenstfulde arbejde med at opsoge tidligere modstandsfolk på Fyn og sørge for, at de, der var i økonomiske eller sundhedsmæssige vanskeligheder, fik hjælp.

Han blev en meget aktiv formand for Frihedskampens Erhvervs-hæmmede, og i det arbejde deltog hans kone, der døde for nogle måneder siden, meget varmt. Det var ikke altid, der var penge nok, men så spædede ægteparret til af egne midler.

Det var fortjent, at grev

Axel ved en legatmodtagelse bedømte Louis Artells arbejde sådan: »Det er ikke for det, du gjorde i modstandskampens dage, men fordi du fulgte kampen op, da freden brød ud«.

Kurt E. Christensen

Fhv. direktør Kurt E. Christensen, Amagerbrogade 2, København, blev 78 år.

Kurt Christensen var hotel- og restaurationsudannet i Danmark og udlandet og blev senere tilknyttet familievirksomhederne Snapstinget på Christiansborg og Divan 2 i Tivoli.

Under Anden Verdenskrig var han med i modstandsbevægelsen, og efter at hans gruppe var blevet sprængt og fire henrettet mod slutningen af krigen, blandt andre Kim Malthe-Bruun, blev han idømt otte års fængsel og sendt til Frøslev-lejren.

Efter krigen etablerede han - med Poul Henningsen som arkitekt - restaurant Belle Terrasse i Tivoli, som han i 1978 overdrog til sin søn, Jan Christensen.

Villy Jensen

Fhv. landbetjent og sognerådsformand Villy Jensen, Jebjerg i Salling, blev 71 år. Han var fra Århus, hvor han blev politibetjent.

Under besættelsen blev han sendt til tysk koncentrationslejr. Han klarede tilsyneladende opholdet uden varige skader og kastede sig efter hjemkomsten over organisationsarbejdet. Han blev medlem af Dansk Politiforbunds hovedbestyrelse og senere - efter i 1956 at være kommet til Jebjerg - formand for landbetjentenes forening.

Men så slog kz-syndromet igennem, og efter flere sygdomsperioder måtte han tage sin afsked fra politiet. Han kunne dog fortsætte med sit politiske arbejde, der begynd-

Ved Domkirken i Århus den 17. december 1989, rektor Helge Qvortrup, tidligere rektor ved Katedralskolen, holder juletalet.

te i 1962 som socialdemokratisk medlem af Jebjerg-Lyby sogneråd.

I 1966 blev han sognerådsformand, og ved dannelsen af Sundsøre kommune i 1970 blev han viceborgmester. Villy Jensen havde talrige andre tillidshverv. Han forlod efter eget ønske kommunalpolitik i 1985.

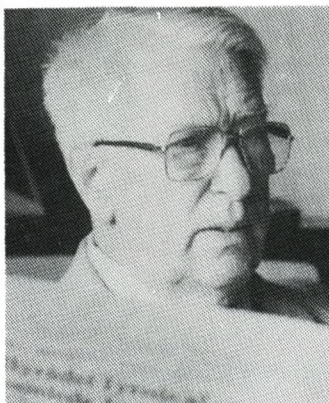
Th. Jessen

Redaktør Th. Jessen, Brande, blev 85 år.

Th. Jessen blev uddannet på Dybbøl-Posten i Sønderjylland. I 1935 ansattes han som lokalredaktør for Vejle Amts Folkeblad i Brande, og det job bestred han i 38 år frem til 1973.

Foruden at passe det journalistiske varetog han en lang række tillidshverv på det nationale og folkelige område.

Få måneder efter befrielsen i 1945 udgav han bogen »Derfor måtte vi sejre«. Den er en beskrivelse af modstandskampen i Grindsted, Give, Brande, Vejle og Silkeborg i årene 1940-45.

Den blev skabt under et stort tidspres, da der var et enormt behov for at få at vide, hvad der egentlig skete i de fem år, da vi levede under pressecensur. Den blev stærkt præget af, at følelserne efter befrielsen stadig var i kog.

Bogens store værdi ligger i, at alt stoffet er øjenvidneskildringer af modstandskampen i region II, man kan også skrive Midtjylland.

Den nye udgave kom i 1985, og billedmaterialet var nu langt større end i 1945. Nu var det Midtjydsk Forlag i Silkeborg, der stod for udgivelsen, og udstyret blev ligefrem fornemt. De lokalhistoriske arkiver i området hjalp i stor udstrækning.

F-k.

Jens Martin Sørensen

KZ-fange nr. 60.893 Jens Martin Sørensen, Dreyersvej, Kolding, er ikke mere iblandt os. Fredag den 15. december sov han stille ind i en alder af 91 år.

Han var født i Århus og blev uddannet som glarmester i faderens firma. Som ung svend kom han til Kolding, hvor han i firmaet Moland fik sit daglige virke som glassliber. Det var også i Kolding, han fandt og blev gift med sin kære Jenny.

Under krigen var Jens Martin Sørensen naturligvis at finde i Koldings modstandsbevægelse. I begyndelsen af 1944 blev han arresteret af Gestapo. Via Staldgården og Vestre Fængsel blev han i

august måned overført til Frøslevlejren.

20. oktober samme år blev han deporteret til KZ-lejren Neuengamme, men forinden, da var han af kammeraterne omdøbt til »Svigerfar«, en hæderstitel, der fulgte ham livet ud.

I Tyskland var han blandt andet fange i Versen, en af de berygtede Emslejre, nær den hollandske grænse.

Svigerfar, der var nestor i den danske Neuengammeforening, vil blive mindet som en meget god ven og kammerat.

Til glæde for eftertiden har Svigerfar efterladt utallige tegninger og megen skrift, hvoraf en del er udstillet i Frøslevlejren.

Hans Bøjlund

Johannes G. Sørensen

Journalist Johannes G. Sørensen, som den 4. maj 1945 oplæste befrielsesbudskabet fra BBC i London, blev 81 år.

Ingen, som den aften lyttede til den danske udsendelse fra England, vil nogensinde glemme Johannes G. Sørensens stemme med budskabet om, at »de tyske tropper i Holland, Nordtyskland og i Danmark har overgivet sig«.

Den 4. maj 1945 gik BBC-udsendelsen på dansk fra London i luften, og Johannes G. Sørensen var ved mikrofonen.

Nogle minutter inde i udsendelsen fik han et par kraftige skub i ryggen. Hans unge kollega Flemming Barfoed stod med et telegram og sagde hvid i ansigtet og stakåndet:

- Tyskerne har kapituleret - sig det.

Klokken 20.37 kunne Johannes G. Sørensen bringe den vigtigste nyhed i Danmarks nyere historie.

Der var jubel derhjemme. Overalt løb folk spontant ud på veje og gader.

Efter krigen var Johannes G. Sørensen i en årrække telegramredaktør ved Berlingske Tidende. Så blev han gift med en pige fra Bornholm. De bosatte sig derovre - og Johannes G. Sørensen blev journalist ved dagbladet Bornholmeren.

- Det var ikke mig, der vandt krigen, sagde Johannes G. Sørensen i et interview med Ritzau for nogle år siden. - Men jeg havde den lykke som den første radiomand i verden at oplæse nyheden om den tyske overgivelse til Montgomery - en overgivelse, som få dage efter førte til Tysklands totale kapitulation.

Johannes G. Sørensen, »Den danske Stemme« fra London under II. Verdenskrig.
(Foto fra BBC, London).

Pigtraad-Gestapofangen

Nummer 1. Februar 1990

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted. 97 97 12 71.

Sekr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. 42 48 56 74.

Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C, 31 31 86 86.

Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff, Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischermann, Ove Laursen, Peter Møller Madsen, John Nielsen, Birgit Lærche, Lilian Olsen og Jacob Jensen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev 53 86 55 59.

Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K 33 12 85 95.

Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Nykøbing S. 53 41 01 20.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. 66 12 71 99.

Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.

Kass./sekr.: Arnold Sejersen, Jægergårds-gade 138, 2., 8000 Århus C. 86 13 07 65.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. 98 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby, 4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.

Kas.: Ernst Nielsen, Firkovvej 42, 2800 Lyngby. Giro 6 45 87 18. tlf. 42 87 09 58.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. 97 72 02 27.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.

Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42. Giro 5 43 27 23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johan Kanding, Ved Bellahøj 6,6, 2700 Brønshøj. 31 60 23 33.

Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Virum. 42 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid for sociale sager: Tirsdag og torsdag 10-12. I Juleferien fra den 8. december '89 til den 9. januar '90 er kontoret lukket.

Esbjerg afd.: Fmd.: Viggo Hansen, Palnatokes Alle 19, 6700 Esbjerg. 75 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Syddøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen, Ullerupdalvej 217, 2., 7000 Fredericia. 75 92 54 57.

Kontor: Vendersgade 30,1 tlf. 75 93 29 73, åbent tirsdag 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B, 6000 Kolding. 75 52 82 43.

Kolding: Kontor: Koldinghus, Staldgården. Åbent 2. og 4. torsdag kl. 14-17. 75 53 18 84.

Odense afd.: Det sociale udvalg v/ Aksel Søndergård, Øksnebjerg 50, 5230 Odense M, tlf. 66 11 82 15.

Fmd.: E. Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230 Odense M, tlf. 66 14 27 16. Sommer: Røllikevej 21, 5300 Kerteminde, tlf. 65 32 45 51.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230 Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Sydfyns afd.: Louis Artéll, Brændeskovvænget 7 B, postbox 251, 5700 Svendborg. 62 22 37 00.

Aksel Jørgensen, Vornæsvej 33, 5700 Svendborg. 62 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten 3, Ganløse Bund, 3660 Stenløse 42 18 30 46.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000 Aalborg. 98 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-17. Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, C.F. Jessensvej 1, Århus N. 86 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. 86 16 63 18 i åbningstiden: Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Axel Lauritzen, Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby. 42 88 12 42.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. 86 42 69 61.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå. 86 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk, 8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup. 31 50 48 61 og 31 50 09 70.

Kass.: Jørgen Kaufmann, Th. Philipsensvej 2, 2770 Kastrup. 31 50 30 38.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Hougårdsvej 58, II, 8220 Brabrand. 86 26 15 19.

Kass.: Beth Thorsen, Havvej 3, Vrinner, 8420 Knebel. 86 36 50 82

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Bernstorffsvej 155, II.th., 2820 Gentofte. 31 64 51 74.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjørløer Boule-

vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernvej 24, 8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærvej 116, 2860 Søborg. 31 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge Landevej 251B, I-dør 2., 2650 Hvidovre. 31 49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted. 97 97 12 71.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. 31 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Sægård, Amerikavej, 7,4. th., 1756 København V. 31 23 02 14

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. 42 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre. 31 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærvej 28 C, 2820 Gentofte. 31 65 82 12.

Kass.: Herman Ebstein, Gerlevvej 15, 2700 Brønshøj. 31 28 27 15.

Frihedsfondens postadresse er: Frederiksberg Bredgade 13, 2000 Frederiksberg. Telefon 31 87 44 41. Kontoret er lukket mandag og fredag.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt by. Henv. til: De Erhvervshæmmede Fra Frihedskampen, Skovvangsvej 220, 8200 Århus. Telefon 86 16 63 18, kl. 10-12. Mandag - torsdag. Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftligt senest den 15. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98 11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. 42 48 56 74.